

Opintokeskus **Sivis**

Kestävän elämän muutosvoimaa järjestötoiminnasta

(toim.) Kristiina Hannukainen

**Kestävän elämän
muutosvoimaa
järjestötoiminnasta**

(toim.) Kristiina Hannukainen

Opintokeskus **Sivis**

Järjestöjen toiminta kokonaisvaltaisesti kestävä elämän ympärille kehittyy samalla kun kestävä elämän kysymykset ovat jo jokaisen arjessa. Järjestöjen päämääränä on aktiivisen kansalaisen haastaminen kehittymään ja kasvaamaan, sivistymään ja vahvistamaan kestävä hyvinvoinnin kokemusta.

Julkaisun puheenvuorot tarttuvat järjestöille ajankohtaisiin kestävä hyvinvoinnin haasteisiin. Ne tarkastelevat ilmastomuutosta tekoina ja mielenhuolina, kestävä elämän oivalluttamisena, lisäksi tuodaan esiin nuorten ympäristöhuolia ja ympäristökasvatusta, sivistyskäsityksen päivittämistä sekä hyvinvointia sosiaalisesta näkökulmasta. Esittelemme myös Opintokeskus Siviksen selvitysten tuloksia kestävä kehityksen toteutumisesta järjestökoulutuksissa.

Puheenvuorot rohkaisevat järjestöjä toimimaan kestävä elämän ja hyvinvoinnin puolesta ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävästi. Järjestöjen erityinen asema aktiivisen kansalaisen tavoittajana toimii muutosvoimana kestävä elämän ja hyvinvoinnin edistämässä.

Julkaisun kustantaja on
Opintotoiminnan Keskusliitto ry / Opintokeskus Sivis, 2020

ISBN 978-952-7088-08-1

Opintokeskus Sivis on valtakunnallinen järjestöjen oppilaitos, joka järjestää ja toteuttaa yhdessä jäsenjärjestöjensä kanssa erityisesti aktiivista kansalaisuutta ja järjestötoimintaa sekä vapaaehtoistoimintaa edistävää koulutusta ja siihen liittyviä materiaaleja. Sivis toteuttaa myös kaikille järjestötoimijoille avoimia koulutuksia ja keskustelutilaisuuksia.

Sivis tukee ja kehittää 75 valtakunnallisen jäsenjärjestönsä koulutustoimintaa. Järjestöjen koulutuksen kautta Sivis tukee elinikäistä oppimista, kansalaisten aktiivisuutta, kestävä elämää ja yhteiskunnan toimintaa.

Painopisteitä:

- kehittää järjestöjen koulutusta kokonaisvaltaisesti
- tukea järjestötoiminnassa ja -koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista
- vahvistaa perustaitojen oppimista osana järjestötoimintaa
- kehittää järjestöosaamista ja -koulutusta kestävä elämää kunnioittaen.

Sivis järjestää vuosittain 6 600 koulutusta, joissa on 77 000 opintotuntia ja 1 100 vertaisopintoryhmää, joissa opiskellaan 41 000 tuntia.

8

Marita Salo
Siviksen tervehdys

11

Vesa-Matti Lahti
Sivistys turvaa
tulevaisuutta

15

Sirpa Pietikäinen
Miten oivalluttaa eko-
sosiaalista sivistystä?

20

Kristiina Hannukainen
Järjestöt ja kestävä
elämän koulutus

25

Marion Fields
Valistusta kestävästä
elämästä vai oppimista
kestävään elämään?

32

Björn Wallén
”Ihmistä ja luontoa kun-
nioittakaa” – sulautuva
sivistys arjessa

36

Paula Hellemaa
Se kolmas: sote-järjestöjen
ytimessä, sosiaalinen näkö-
kulma kestäväan kehitykseen

40

Salka Orivuori
Hyvinvointi pettävällä
pohjalla

45

Enni Kallio
Mikä on saanut järjestöt
mukaan maailmanlaa-
juisiin ilmastotalkoisiin?

50

Panu Pihkala
Ympäristöahdistus ja
järjestötoiminnan
kehittäminen

55

Malva Green
Nuoret aktiivisina
ilmastotoimijoina

59

Arto O. Salonen
Tarkoituksensa tiedos-
tava järjestö on luja

Marita Salo

toiminnanjohtaja,
Opintokeskus Sivis

Siviksen tervehdys

Filosofien ja eetikoiden kysymys Mitä on hyvä elämä? on arkinen kysymys. Käsitys hyvästä ja tavoiteltavasta elämästä määrittää arkipäiväisiä valintojamme, suhdettamme muihin ihmisiin, ympäristöön ja tuleviin sukupolviin. Käsittelemme hyvästä elämästä on vaikutusta itseämme laajemmalle.

Koronapandemian aiheuttama poikkeustila laittoi arkemme koetukselle. Pysähtyminen oman lähiympäristön ja lähiyhteisön piiriin nosti pintaan oivalluksia ja kysymyksiä hyvästä elämästä. Peruuntuneen ulkomaanmatkan tilalle löytyi tekemistä lähimetsästä tai ostoskierroksen sijaan iloa sai käsitöistä. Verkkosovellukset toivat tilaisuudet, koulutukset tai ystävät lähelle. Moni heräsi pohtimaan, mitä poikkeusajasta haluaa säilyttää elämässään vanhan normaalin sijaan.

Poikkeuksellisen voimakkaat toimet kriisin hallitsemiseksi ja pandemian pysäyttämiseksi luovat parhaimmillaan uskoa myös kykyimme toimia globaalisti yhdessä kriisien ratkaisemiseksi. Jos pandemia on luonteeltaan kuin tulipalo, heräsimme akuutin kriisin rinnalla pohtimaan myös haluamme ja kykyämme ratkaista pitkäkestoisia tai hiipiviä kriisejä, jotka uhkaavat kestävää elämää koko maapallolla.

Kestävyysskriisin ilmeiset ratkaisutoimet vaikuttavat hyvin teknisiltä – kiertämistä, päästörajoituksia, jätteiden käsittelyä, uusia energiaratkaisuja.

Tarvitaan uudenlaista osaamista ja tietoa toimintamme vaikutuksista. Uusilla toimintatavoilla ja teknologioilla kestävyyskriisiä pyritään yhä ratkaisemaan jatkuvan talouskasvun paradigmasta käsin.

Rohkeimmat kyseenalaistavat myös paradigman. Kestävän kehityksen kysymykset muuttuvat syvemmäksi kysymykseksi kestävästä elämästä. Kestävyydellä on taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Kriisin ratkaisu ei ole tekninen osaamiskysymys vaan sivistyksellinen. Millaisen käsityksen hyvästä elämästä omaksumme? Sivistys ei ole vain oppimista, koulutusta tai tietoa vaan ihmisen ja yhteisöjen kykyä avartaa ajatteluaan, reflektoida ja luoda uutta. Kestävyyskriisi koettelee käsitystämme toimintatavoistamme tai hyvinvoinnista ja sen jakautumisesta ja mittareista.

Tämä julkaisu käynnistää Opintokeskus Siviksen kestävä elämän ohjelman. Sivis toimii järjestöjensä oppilaitoksena. Kestävän elämän ohjelmassamme kannustamme järjestöjä tiedostamaan kestävä elämän kysymykset osana omaa sivistystehtävää ja luomaan yhdessä järjestöjen kanssa välineitä ottaa kestävä elämän kysymykset osaksi koulutustoimintaa.

Julkaisun artikkelit käsittelevät järjestöjen tehtäväkenttää kestävä elämän edistämiseksi monesta näkökulmasta. Järjestöt ovat oppimisen ja oivalluttamisen paikkoja. Järjestöt ovat paikkoja, joissa voi jakaa oman huolensa tulevaisuudesta, ja järjestöt auttavat käsittelemään myös vaikeita kysymyksiä. Järjestöissä opitaan uusia taitoja luomuviljelystä, luontotaidoista ja ystävöitymisen lähiyhteisössä tai kerrytetään tietoa kiertotaloudesta ja perusoikeuksista. Ennen muuta järjestöt ovat kanava toimia ja vaikuttaa tulevaisuuden suuntaan.

Järjestöt ovat luonteeltaan muutoksen tekijöitä. Uudistavan ns. transformatiivisen oppimisen lähestymistapa sopii hyvin monen järjestön koulutustoiminnan näkökulmaksi. Uudistavalla oppimisella tavoitellaan oppimista ja reflektiota, jonka on mahdollista uudistaa käsitystämme ihmisenä olemisesta ja elämäntavastamme, suhteestamme meitä ympäröivään todellisuuteen, yhteiskunnallisiin ja globaaleihin rakenteisiin ja perustekijöihin. Oppiminen ulottuu tietoa ja taitoja laajemmalle eettisiin valintoihin ja osallisuuteen.

Järjestöt ovat vaikuttajia ja päätöksenteon kirittäjiä yhteiskunnassa. Tämän voiman käyttäminen kestävästä kehityksen muutosvoimana ja suunnan näyttäjänä on tärkeä. Järjestöt valavat toiminnallaan ja vaikuttamistyöllään uskoa kykyymme ja mahdollisuuteemme vaikuttaa tulevaisuuden suuntaan.

Lämmin kiitos artikkelien kirjoittajille. Toivon, että julkaisu innoittaa pohdintoja kestävästä elämästä ja kannustaa järjestöjä vahvistamaan edelleen kestävästä elämän näkökulmaa koulutuksessaan.

Vesa-Matti Lahti

johtava asiantuntija
Sivistys+ -projektin vetäjä
Sitra

Sivistys turvaa tulevaisuutta

Viheliäiset ongelmat vaativat syvällisiä muutoksia yhteiskuntaamme ja kestävämmiin elämäntapoihimme. Jotta nämä muutokset ovat mahdollisia ja pysyviä, on ihanteitamme päivitettävä. Sivistys-ihanteen tuuletus kuuluu sekin osaksi ekologista jälleenrakennusta.

Yhteiskunnallisen transformaation tarve on ilmeinen. Tätä tarvetta korostetaan esimerkiksi Sitran uusimmassa megatrendipäivityksessä: keskeisin tulevaisuuteemme vaikuttava tekijä on ekologisen jälleenrakennuksen kii-reellisyys. Meitä uhkaavien kriisien hoitaminen ei onnistu vain teknisin ratkaisuin vaan edellyttää muutoksia koko kulttuurissamme. Nämä muutokset koskettavat ihan jokaista meistä ja lähes joka asiaa elämässämme.

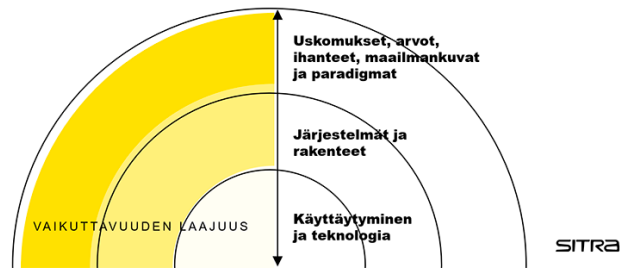
Yhteiskunnallinen muutos tapahtuu usealla tasolla. Kuvassa 1 nämä tasot on kuvattu kolmena kehänä. Käytännönläheisin kehä on käyttäytymisen ja teknologian taso. Keskimäinen kehä on poliittisen järjestelmän ja rakenteiden taso. Ulommainen kehä on arvojen, ihanteiden, maailmankuvien, ajattelumallien ja paradigmojen taso.

Sitran Sivistys+-projekti painottuu kuvan uloimmalle kehälle. Se on ehkä vaikein taso hahmottaa tai hankkeistaa, mutta tuolla tasolla toimiminen on

kuitenkin tärkeää, koska vaikutukset ovat siellä laajimmat ja perustavanlaatuisimmat. Siksi myös siihen sisältyvän sivistysihanteen uudelleenajattelu on tärkeää.

Yhteiskunnallisen transformaaion kehät

Kuva 1. Transformaaion kehät.¹⁻³ Mukaillen: Laininen, E. 2018; O’Brien, K. & Sygna, L. 2013; Sharma, M. 2007.

Aikaamme kuuluu vahvasti ja valitettavastikin asioiden kärjistymistä ja joko–tai-ajattelua. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa ja muutenkin ihmisten välisessä viestinnässä sivistys näyttää välillä häviävän. Sivistykseen vahvasti kuuluville moniäänisyydelle, dialogille ja rakentavalle kritiikille onkin nyt paljon tarvetta.

Sivistys elää ajassa. Sen tarina ja määritelmä eivät ole pysyviä ja staattisia vaan dynaamisia ja muuttuvia. Sivistys on eri aikakausina ja eri näkökulmista katsottuna erilainen, muuttuva käsite. Sillä ei ole yhtä ainoaa määritelmää. Itse asiassa tämä sopii hyvin, sillä sivistykseen kuuluu myös kriittisyys ”lopullisia totuuksia” kohtaan.

Sivistys on eri aikakausina toiminut erilaisten asioiden edistäjänä. 1800-luvulta lähtien sivistys toimi kansallisvaltion mahdollistajana. 1900-luvulla sivistys oli hyvinvointivaltion rakentaja. 1980-luvulta eteenpäin, kun sivistys alettiin nähdä lähinnä osaamisena, sivistyksen arvo pääsi osin heikkenemään ja siitä tuli pitkälti eräänlainen yhteiskunnan tehostamisen ajuri.⁴⁻⁵ Nyt kun olemme saapuneet 2020-luvulle ja edessämme on tukku kovia haasteita, on syytä kysyä, mitä asioita sivistys nyt edistää.

Meillä on yhä aika lailla vallalla sivistyskäsitteys, jossa tiedot ja taidot korostuvat. Lisäksi perinteisessä sivistysajattelussa ihminen on liian usein yksin yksilönä keskiössä, vaikka sivistys on muutakin kuin yksilön ominaisuus. Luonnon ja yhteisöjen merkitys jää sivistyksestä puhuessa vielä usein turhan pieneen rooliin. Lisäksi vieläkin sivistyksen yllä on nationalistinen, elitistinen ja poissulkeva häivähdys. Kaikkeen tähän on historialliset syynsä,⁶ mutta toisaalta aatehistoriasta löytyy myös perusteluja laajalle, eri sivistyksen lajien tasapainoa korostavalle katsantokannalle.⁷

Alla oleva kuva 2 nostaa esiin sivistyksen pääajit – tiedollinen sivistys, eettinen sivistys ja yhteiskunnallinen sivistys – ja niihin vaikuttavia yhteiskunnallisia haasteita. Kuva kertoo myös sen, että sivistys ei lopulta ole elitistinen, arkielämälle vieras käsite. Se vaikuttaa valintojen taustalla niin ihmisten elämässä kuin yhteiskunnassa.

Kuvan kysymykset – mitä meidän tulee tietää, miten meidän tulee toimia ja miten osallistua – sopivat kaikille pohdittaviksi. Siihen, mitkä ovat hyviä vastauksia, vaikuttavat kulloisenkin ajan haasteet. Vastaukset ovat nyt erilaisia verrattuna siihen, mitä ne olivat vaikkapa muutama vuosikymmen sitten.

Sivistyksen ulottuvuudet ja nykyajan haasteet

Kuva 2. Sivistyksen lajeja ja ajan haasteita. Mukaillen: Miettinen 2020

Sitran Sivistys+ -projekti (2020–2022) haluaa vahvistaa keskustelua sivistyksestä ja hyvää tulevaisuutta tuottavista ihanteista. Projektissa toteutetaan erilaisia hankkeita, tuodaan esiin sivistyksen eri ulottuvuuksien tasapainon tärkeyttä ja mietitään esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Miten ekologiset reunaehdot ja eettiset valinnat ovat osa yhteiskunnallista sivistyskeskustelua?
- Miten sivistys voi olla mukana tarvittavan muutoksen hyväksymisessä ja uusien merkityksellisten elämänihteiden rakentamisessa?
- Miten sivistys voi uudistaa hyvinvointiyhteiskunnan perustaa viheliäisten ongelmien varalta ja niiden ratkaisemiseksi?

Projekti uskoo, että ”plussattu” sivistys – sekä perinteisen sivistyksen arvoistaminen että sivistyksen narratiivin laajentaminen – antaa meille entistä suuremman valmiuden uudistua ja vastata nykyajan viheliäisiin ongelmiin. Tällainen sivistys myös luo merkityksellisyyttä ja hyvinvointia kulutuskeskeisyyden sijaan.

Kirjallisuus

¹ Laininen, E. (2018). Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 5/2018.

² O'Brien, K. & Sygna, L. (2013). Responding to climate change. The three spheres of transformation. *Proceedings of Transformation in a Changing Climate*, 19–21 June 2013, Oslo, Norway. University of Oslo.

³ Sharma, M. (2007). Personal to planetary transformation. *Kosmos Journal*.

⁴ Tomperi, T. & Belt, J. (2019). Johdatukseksi sivistyksen ajatteluun. *Niin & näin* 1/2019.

⁵ Kinnari, H. (2020). Elinikäinen oppiminen ihmistä määrittämässä. Väitöskirja. Turun yliopisto. Suomen kasvatustieteellinen seura. *Kasvatusalan tutkimuksia* 81.

⁶ Kokko, H. (2018). Sydämen ja järjen sivistys – sivistyksen käsitehistoriaa modernin murroskohdassa. Teoksessa J. Tähtinen, J. Hilpelä & R. Ikonen. (toim.) *Sivistys ja kasvatus eilen ja tänään. Koulu ja menneisyys*. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirja 56.

⁷ Miettinen, T. (2020). Sivistysihanteen jäljillä. Sivistys on aina elänyt ajassa ja ollut mukana muutoksessa. Sitran muistio.

Sirpa Pietikäinen

europarlamentaarikko
puheenjohtaja, Marttaliitto

Miten oivalluttaa ekososiaalista sivistystä?

Se miten näemme asiat ja mikä on totuuskuvamme niistä, vaikuttaa luonnollisesti siihen, miten reagoimme asioihin ja ilmiöihin. Jos kuvittelee maapallon litteäksi, ei ole mahdollista kehittää konseptia sen ympäripurjehtimiseksi.

Asian uudelleen ymmärtäminen vaatii poisoppimista. Usein oppimisessa ei ole riittävästi painoa sillä, että voisimme tunnistaa ja oppia pois tiedosteista ja tiedostamattomista totuuskuvista ja mielikuvistamme. Jatkuvan kasvun mekanisissa maailmankuvassa ihminen on kaiken hallitsija, maapallo ja ympäristö ovat ihmisen hallittavissa olevia jatkuvan kasvun ja materian lähteitä.

Kyse on esimerkiksi siitä, koetaanko metsä pelkkänä kiintokuutioina ja taloudellisen toiminnan ilmaisena resurssina, vai onko sillä itseisarvo, joka voi olla vaikka henkinen. Koetaanko siis ympäristö alisteisena välineenä vai koetaanko ihminen jakamattomana osana elonkehää ja luontoa? Aivan kuten solu sormessani on samaan aikaan sekä itsenäinen oman elinkaarensa omaava itsenäinen ”yksilö”, se on myös täysin minuun integroitunut osa, jonka elinkelpoisuus määrittyy kokonaisuuden kautta.

Itse kutsun tätä omassa totuudessa pysymistä kopernikaaniseksi ongelmaksi. Samalla tapaa kuin Galileo Galilei ja Kopernikus aikanaan oivalsivat

uusia asioita planetaarisesta järjestelmästä, he kohtasivat pitkän ja ankaran vastustuksen, koska ihmiset ymmärsivät heidän esittelemänsä asiat oman maailmankuvansa kautta. Siksi heidät haluttiin asettaa kirkonkiroukseen ja pannaan. Kesti lähes sata vuotta ennen kuin maailmankuva muuttui. Meillä ei ole sataa vuotta aikaa, vaan nyt on nopeasti kyettävä ymmärtämään uudella tapaa paikkamme universumissa ja maapallolla, osana isompaa kokonaisuutta.

Usein tällainen poisoppiminen tulee oivalluksena – äkisti tuleekin kyky nähdä toisin. Jos kaksoiskuvissa näkee vain toisen kuvan, ja näkee sen vahvennetusti, niin ei voi nähdä toista kuvaa, jonka joku toinen kuitenkin näkee. Oivallus on siinä, kun näkee sen toisenkin kuvan, jonka jälkeen ymmärtää, että yhdessä kuvassa onkin olemassa kaksi erilaista kuvaa.

Ekososiaalisen sivistyksen haasteena on, miten voimme edesauttaa ja nopeuttaa poisoppimista, miten kykenemme oivalluttamaan ihmisiä? Tarvitsemme opiskelun ja koulutuksen kulttuurin, joka saa aikaan oivalluksia. Onko meillä järjestöjä, jotka kykenevät edistämään oivalluttamista? Tämä ei hoidu vain kouluissa tai tv-ohjelmalla, vaan siinä on kansalaisliikkeen suuri sivistysmissio.

Järjestötoiminta ja kansanvalistus on palannut yli sadan vuoden jälkeen juurilleen. Kun kansan- ja työväensivistys sai alkunsa 1800-luvun viimeisellä puoliskolla, niin noin puolet väestöstä ei osannut lukea, saati kirjoittaa. Olemme nyt samankaltaisessa tilanteessa, mutta toisesta syystä. Kuten koronakriisin ajan uutisoinnistakin olemme konkreettisesti joutuneet huomaamaan, liikkeellä on erittäin paljon valeinformaatiota, ja lukutaito – luetun ymmärtäminen ja tiedon suodattaminen – on korostunut.

Me ihmiset olemme ominaisuuksinemme ja persoonallisuuksinemme erilaisia ja niin myös omaksumme uudet taidot eri tavoin. Oppijana toinen meistä painaa asiat parhaiten mieleensä lukemalla ja toinen kuuntelemalla, kolmas itse kokeillen, käytännössä oppia soveltaen. Käyttäytymisen kautta, tekemällä ja osallistumalla oppiminen, learning by doing, on meille pienestä pitäen luontainen tapa oppia uutta. Jo pieni lapsi oppii taitonsa isompiensa käytöstä jäljittelemällä ja oivaltaa onnistumisen tai virheen kautta, mikä on oikein. Tämä pragmatismien kasvatusfilosofia on armelias, koska se antaa

selkeästi luvan myös epäonnistua osana oppimista. Ajatus siitä, että tieto tulee kokemuksellisuuden kautta, on vanha Aristoteleen lause: ”Asiat, jotka on opittava tekemään, opitaan vain tekemällä niitä”.

Tekemisen ja harjoittelun kautta oppiminen, kisälli-oppipoika-menetelmä, on ollut historiassa merkittävä tapa tietojen ja taitojen siirtäjänä. Vapaassa sivistystyössä tämä metodi on edelleen enemmän mukana opetuksessa ja oppimisessa kuin muussa opiskelussa, vaikka mahdollisuus oppisopimus-koulutukseen on meillä Suomessakin.

Kokemuksellisen oppimisen teoriassa korostuu neljä valmiutta: kyky osallistua ja hankkia käytännön kokemusta, kyky tarkkailla ja tehdä johtopäätöksiä, käsitteellisen päättelyn kyky sekä kyky soveltaa ja kokeilla asioita käytännössä. Koronakevät herätti henkiin meissä monessa kokemuksellisen oppijan. Monet meistä upottavat aina keväisin sormet multaun, mutta nyt kotiviljely oli vielä suosituempaa. Kaikki itse tekeminen on lisääntynyt; leipominen, ruoanlaitto ja puutarhanhoito ovat entistä suosituempia. Tekeminen voi olla myös oivaltamista ja meditaatiota.

Ihmisen luontainen kaipuu luontoon on korostunut; luonto on alkanut kiinnostaa uusia ihmisiä. Hyvä esimerkki tekemällä oppimisesta onkin maailmalla trendiksi nousseet siirtolapuutarhat, joita siellä perustetaan tyhjiille maa-alueille. Tällaiset ryhmäpuutarhat ovat yhteisöllisiä hankkeita parhaimmillaan. Niissä opitaan yhdessä monia asioita samanaikaisesti. Paitisi kasveista ja viljelystä, oivalletaan yhdessä tekemisestä ja ryhmänä sekä ryhmässä toimimisesta.

Osallisuus, yhteistyö ja erilaisuuden hyväksyminen ovat edellytyksiä yhteisöllisen oppimisen onnistumiselle. Marttaliitossa harrastaminen ja tekeminen ovat parhaimmillaan hienoa yhdessä oivaltamisen ja onnistumisen kautta oppimista. Tehdään porukalla, ja haetaan valmiuksia erilaisiin uusiin asioihin. Havahduimme huomaamaan varautumisen tarpeen tavalla, jota moni sota-ajan jälkeisen pulan jälkeen syntynyt ei ole aiemmin kokenut. Maailma muuttuu ja samalla niin tekevät tarvittavat taidot.

Suomessa kansansivistystyöllä on vankka pohja. Viime vuonna 120 vuottaan juhlineet martat olivat osallisina kansansivistystyössä jo silloin, kun olot maassamme olivat huonot. Martat ovat olleet järjestön perustamisesta

saakka radikaali kansalaisliike, joka vahvistaa naisten asemaa, itsenäisyyttä ja osallisuutta. Maailmaa on parannettu hyvällä mielellä ja yhdessäolon voimalla. Naisten osaamista lisäämällä on parannettu koko perheen oloja.

Monet perusasiat ja -tarpeet säilyvät vuosikymmenistä toiseen samoina. Ihminen tarvitsee toista ihmistä. Martat ovat aina olleet esimerkillisiä toisten auttamisessa ja aktiivisimmillaan silloin, kun hätä on ollut suurin. Ketään ei jätetä. Syrjäytyneet ja eri syistä syrjäytymisuhan alla olevien ihmisten mukaan saaminen on tärkeä tehtävämme. Oppiessaan osana toimintaa, he voivat saada oivalluksen ja ymmärtää ympäröivää maailmaa uudella tavalla. Jokainen ihminen tarvitsee paitsi ravintoa ja suojaa, myös sosiaalisia kontakteja ja oppeja. Tärkeää yhdessä tekemisessä on myös voimaantuminen; kun huomaa muiden oppivan ja oivaltavan uusia asioita ja tahtovan muutosta, on toimeen ryhtyminen ja yhteiskunnallisen muutoksen tekeminen sen jälkeen yhdessä ja erikseen helpompaa ja innostavampaa.

Martat pitävät huolta omistaan ja vieraista. Niin tehtiin tiukkoina pula-aikoina ja jälleenrakennuksen vuosina. Marttaliitto on tänä keväänä ollut mukana Lounas lapselle -kampanjassa, jolla turvattiin vähävaraisten perheiden lapsille lounasruoka koulujen etäopetuksen aikana. Niin ikään martat ovat aktiivisia varautumisessa.

Ilmastonmuutos tuo kokonaan uudet haasteet, joihin Marttaliitossa ollaan perehtymässä ja valmistautumassa. Kestävät valinnat kokonaisuutena ja vastuu omien toimien vaikutuksista maailmaan, ovat arjen osaamisen ydintä. Ehkäpä marttojen oivalluttaminen on myös sitä, että yhä useammin ja automaattisemmin miettisimme, voisinko tehdä itse, lainata, korjata tai pärjäisinkö kokonaan ilman. Jatkuvien kulutusyllykkeiden vastapainona on ihmetystä siitä, miksi tämänkin tavaran tarvitsisin.

Ei suuret puheet vaan pienet teot. Meidän jokaisen arjen ratkaisuilla on merkitystä. Kyse ei ole erillisestä ilmastokokonaisuudesta, vaan kaikissa päätöksissämme ja valinnoissamme on väistämättä ympäristö- ja ilmasto-vaikutukset mukana, koskevatpa ne liikkumista ja liikennettä, asumista ja rakentamista, tekstiileitä ja vaatteita tai ruokaa ja ruokatuotantoa.

Haasteet ovat muuttuneet. Järjestöjä tarvitaan, koska pelkästään yksilön teot maapallon hyväksi eivät riitä. COVID-19-virus on kääntänyt hetkeksi uuti-soinnin pois ilmastonmuutoksesta ja luonnonvarojen ylikulutuksesta, mutta

ne kasvavat eksponentiaalisesti – kahdesta tuleekin kymmenen ja kymmenestä sata, sadasta kymmentuhatta. Kerrannaisuus lisää ilmasto-ongelman vauhdikasta etenemistä. Kehityksen pysäyttämiseksi ja tilanteen muuttamiseksi tarvitaan puolet enemmän tekoja, kuin mitä nyt tehdään. Tekojen on oltava oikeita ja riittäviä – on ajateltava back casting -metodilla; mietittävä toivottua päämäärää ja etsittävä keinot sinne pääsemiseksi.

Koronakriisistä selviämiseen tulemme käyttämään ennennäkemättömän summan rahaa Suomessa, Euroopassa ja koko maailmassa. Nämä resurssit tulee käyttää kestäviin investointeihin. Yksittäiset kansalaiset toimivat aktiivisesti maapallon hyväksi, nyt pitäisi saada mukaan loputkin vielä epäroivät ihmiset. Järjestöjen rooli on tärkeä, koska ne tavoittavat tehokkaasti suuren osan kansalaisista ja niille on luontevaa löytää käytännön keinoja tavoitteeseen pääsemiseksi. Opitaan ja oivalletaan yhdessä. Ihminen, kotitalous ja kansantalous kerrallaan me pystymme vaikuttamaan siihen, millaisessa maailmassa lapsemme ja lastenlapsemme elävät.

Kristiina Hannukainen

asiantuntija,
Opintokeskus Sivis

Järjestöt ja kestävän elämän koulutus

YK:n jäsenmaiden vuonna 2015 sopima kestävän kehityksen toimintaohjelma, Agenda 2030, antaa muutostavoitteita kohti kestävämpää elämää ja hyvinvointia. Agenda sisältää 17 tavoitetta sekä 169 alatavoitetta ekologisen, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja taloudellisen kestävyuden parantamiseksi. Kestävä kehitys sisältääkin laajemmin kokonaisvaltaisen kestävä elämän ja hyvinvoinnin tavoittelun.

Opintokeskus Siviksessä halusimme tutkia järjestöissä toteutuvaa kestävä elämän koulutusta avaten näkökulmaa siihen, minkälaista järjestöjen kestävä koulutustoiminta on. Toteuttamassani laadullisessa tutkimuksessa tarkastelin vuoden 2018 opintojaksoja kestävä elämän sekä Agenda 2030 näkökulmasta.

Tutkimuksen tuloksena löysin kaikista vuoden 2018 opintojaksoista, yhteensä 5 272 kappaleesta, kestävä kehitystä seuraavasti. Siviksen 71 valtakunnallisesta jäsenjärjestöstä Agenda 2030 mukaisia tavoitteita löytyi 33 jäsenjärjestöltä ja yhteensä 349 kurssista. Määrällisesti järjestöjen koulutustoiminta tuki kestävä kehityksen tavoitteista eniten vastuullista ruokataloutta, perustaidoista digitaitoja, sosiaaliturvatietoutta, ystävöimintää, kiertotalouden ja päihitteettömän elämän tukemista.

Agendan 17 tavoitteesta kymmenen esiintyi kurssien sisällöissä:
tavoite 1. ei köyhyyttä
tavoite 3. terveyttä ja hyvinvointia
tavoite 4. hyvä koulutus
tavoite 7. edullinen ja puhdas energia
tavoite 10. eriarvoisuuden vähentäminen
tavoite 12. vastuullinen kuluttaminen
tavoite 13. ilmastotoimia
tavoite 14. vedenalainen elämä
tavoite 15. maanpäällinen elämä
tavoite 16. rauha ja oikeudenmukaisuus

Ekologisten tavoitteiden tukeminen koulutuksissa

Agendan tavoite 12 vastuullisesta kuluttamisesta kiinnittää huomiota luonnonvarojen kestäväan käyttöön, ruokahävikkiin ja ruokajätteeseen. Ruoan kulutus ja ruokatuotanto ovat erityisen näkyviä paikkoja vastuulliseen kuluttamiseen ja hiilijalanjäljen pienentämisen saavuttamiseen. Aineistossa järjestökoulutusten osaamistavoitteet keskittyivät ruoan ympäristövaikutuksiin, ruokahävikin tunnistamiseen ja poistamiseen. Tavoitteina oli ohjata osallistujia kohti kestävämpiä kulutustapoja ja valintoja sekä ruoan ympäristövaikutusten, ruokajärjestelmän haavoittuvuuden ja omavaraisuusmahdollisuuksien tiedostamista. Opintojaksojen tavoitteena oli antaa tietoutta niin arkiruoasta, kasvisten ja kotimaisten tuotteiden käytöstä, satokausijattelusta, luonnon villivihanneksista ja -yrteistä sekä kestävästä, vastuullisista, terveellisistä ja turvallisista ruokavalinnoista. Vastuullinen kuluttaminen oli opintojaksoilla myös kiertotalousajattelua tavoitteen 12 mukaisesti. Tavoite sitoutuu ekologisen kehityksen lisäksi talouden kestävyuden parantamiseen. Kiertotalouden toteutumista tuettiin kouluttamalla kiertotalousvierailijoita kouluihin sekä järjestämällä entisöintikursseja, joissa kunnostettiin, uusiokäytettiin ja hyödynnettiin kierrätysmateriaaleja askarteluissa ja ompelutöissä.

Agendan tavoite 13 ilmastoteoista liittyy myös ekologiseen elämään. Muuttamalla opintojaksolla tutustuttiin lihan proteiininkorvikkeisiin, niiden käyttömahdollisuuksiin ja itse ruuan valmistukseen proteiininkorvikkeista. Myös

ruokaturva nousi esiin opintojaksoista: kotimaisuus, omavaraisuus, lähiruoka sekä raaka-aineiden monipuolinen hyödyntäminen otettiin huomioon koulutustavoitteissa. Ekologista monimuotoisuutta tukee myös tavoite 14 vedenalaisen ja tavoite 15 maanpäällisen elämän suojelusta ja monimuotoisuuden ylläpidosta. Tavoitteet toteutuvat esimerkiksi järjestöopetukseen luomuviljelystä. Ympäristöonnettomuuksiin varautuminen ja valmius toimia onnettomuuden sattuessa on myös yksi keskeisistä vedenalaisen ja maanpäällisen elämän suojelutaidoista, joita löytyi aineiston opintojaksoisällöistä. Metsien suojeluun keskittyvät opintojaksot toivat puolestaan esiin, kuinka tavoitteellisesti kehitetään vaikuttavampaa metsiensuojelutoimintaa vaikuttamalla päättäjiin ja metsäyhtiöihin. Myös vesistöjen hoito ja suoekologia olivat esillä yksittäisillä opintojaksoilla.

Sosiaalisesti kestävä elämä

Kuten Paula Hellemaa tässä julkaisussa kirjoittaa, sosiaalisesti kestävä kehitys edellyttää yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa, perusoikeuksien ja elämän perusedellytysten toteutumista, riittävää toimeentuloa, osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Siviksen jäsenjärjestöistä useat kansanterveys- ja vammaisjärjestöjen tuottamat koulutukset sosiaaliturvajärjestelmästä ja lainsäädännöstä sekä etuuksista sijoittuvat ensimmäiseen tavoitteeseen köyhyyttä vastaan. Köyhyyden poistaminen linkittyy myös vahvasti eriarvoisuuden vähentämiseen kuin myös taloudellisiin, yhteiskunnallisiin, ympäristöllisiin, kulttuurisiin ja poliittisiin näkökohtiin. Järjestöjen opintojaksot tukivat esimerkiksi omaishoitajia, terveysongelmaisia, sairastuneita, vammautuneita ja heidän läheisiään löytämään tietoutta sosiaaliturvajärjestelmästä ja yhteiskunnan tukimuodoista sekä asumisen ja liikkumisen tukipalveluista. Opintojaksojen tavoitteena oli mahdollistaa sairastuneiden, vammautuneiden ja heidän läheistensä toimintakyky ja sen ylläpito. Agendan kolmas tavoite terveydestä ja hyvinvoinnista pitää sisällään myös alatavoitteen päihteiden väärinkäytön ehkäisemisestä ja hoidosta, jota järjestökoulutuksissa käsiteltiin puheeksi ottamisena ja huolen ilmaisuna, varhaisena puuttumisena ja vaikutusten arviointina.

Kymmenes tavoite eriarvoisuuden vähentämisestä oli aineistossa esimerkiksi esteetöntä toimintaympäristöä kaupunkisuunnitteluna ja palveluiden saatavuutena. Eriarvoisuuden vähentämiseen kytkeytyy myös pakolaisten

haavoittuva asema. Ystävätoiminnan opintojaksoissa tavoiteltiin ymmärrystä maahanmuuttoon liittyvistä menetyksistä ja identiteetti muutoksista sekä tavoitteellisesti luotiin taitoja kulttuurisensitiiviseen kohtaamiseen. Ystävätoiminta näytti luovan paikan dialogin syntymiselle, ihmistenvälisyydelle, yhteistyölle ja tasa-arvolle. Eriarvoisuuden vähentämisen edistämistä ylläpitää myös tavoite 16 rauhasta, vallasta ja oikeudenmukaisuudesta, joita aineiston opintojaksoilla tarkasteltiin esimerkiksi ilmiöoppimisen kautta.

Agendan neljäs tavoite koulutuksesta toteutuu esimerkiksi ympäristökasvatuksen opintojaksoilla sekä perustaitokoulutuksina. Perustaidoista luku-, kirjoitus- ja laskutaito sitoutuvat työelämän muutokseen, hyvinvointiin ja työllisyyteen. Perustaidoissa yhä useammalla on myös puutteita ja aineistosta löytyi perustaitokoulutusta erityisesti digitaidoista. Digitaatio opetettiin niin järjestöaktiiveille kuin kansalaisille. Aineistossa osallistaminen digitaatiojen parantamiseen oli niin konkreettista älylaitteiden käyttöharjoitusta iäkkäille kuin opastusta esimerkiksi sähköisten pankkipalveluiden ja terveystietopalveluiden käytöstä.

Agendan tavoite 7 puhtaasta energiasta oli esillä opintojaksoilla, joiden aiheina oli muun muassa uusien energiamuotojen kaivaukset, vihreä talous, autokannan uusiminen sekä asumisen ja liikkumisen ympäristövaikutukset. Tietoutta jaettiin esimerkiksi asumisen ympäristövaikutuksista, energian ja veden kulutuksesta, jätehuollosta sekä energiatehokkaista ruoanvalmistusmenetelmistä.

Koulutusten kestävä tulevaisuus

Opintokeskus Siviksen yli 5 000 opintojaksosta muodostuvan aineiston tarkastelu osoitti, kuinka järjestöjen koulutustarjonta antaa tietoutta kansalaisille kestävästä elämästä, tukea kestäviin valintoihin sekä kestävyystietoutta myös järjestöjen henkilöstölle. Vaikka kestävä kehitys opintojaksoissa ei ollut määrällisesti suurta ja painopisteet sijoittuivat ruokatalouteen, kiertotalouteen, digitaatioihin, sosiaaliturvatietouteen, ystävätoimintaan sekä päihdetietouteen, ilmentävät tulokset kuitenkin järjestöjen kiinnostusta kestävästä elämästä kohtaan erityisesti tietouden jakamisen ja ymmärryksen lisäämisen näkökulmasta. Tarkasteleman aineiston tulokset osoittavat järjestökoulutusten olevan Agendan 2030 tavoitteita tukevia.

Järjestöjen toiminnassa on erityinen voimavara hyvinvointiin ja kestäväan elämään tukemisessa. Toiminnalla pystytään avaamaan kestäväan kehityksen keskinäisriippuvuuksia, jotta osallistujat huomaavat kuinka asioiden, tekojen ja tapahtumien välillä on yhteyksiä ja kuinka voimme näihin valinnoillamme vaikuttaa. Yhdessä toimiminen ja yhteinen vuorovaikutus osallistujien välillä myös rikastaa ja monipuolistaa ajattelua luoden uusia toimintamalleja. Järjestöjen koulutukset luovatkin mahdollisuuksia toimia kestävästi antaen tukea, tietoutta, välineitä ja ajatusmalleja kestävyystoimintaan luoden paikkoja kestäväan elämän rakentumiselle, voimaantumiselle, osallisuudelle sekä ajattelun muutokselle.

Järjestöiltä kestäväan elämän koulutuksen toteuttaminen vaatii järjestötoimijana paikkansa hahmottamista osana kestäväa kehitystä, jolloin koulutus sitoutuu kestävyteen. Mielekkäät tavat osallistuttaa ja sivistää kansalaisia kestävästä elämästä ovat ydinkysymyksiä järjestöille koulutussuunnittelussa, kun kestävyystavoitteet nivotaan yhä tiiviimmin mukaan järjestöjen arkeen ja opintotoimintaan. Tarvitaankin dialogia siitä, minkälainen järjestöjen koulutustoiminta edistää kestäväa elämää, miten koulutuksista viestitään ja koulutus suunnitellaan sekä lopulta miten kestävästä kehityksestä oppiminen käytännössä tapahtuu ja mitä opitaan, sillä kaikki tämä liittyy laajemmin kestävyysmuutosten saavuttamiseen, arvoihin ja ajattelutapoihin.

Marion Fields

asiantuntija,
Opintokeskus Sivis

Valistusta kestävästä elämästä vai oppimista kestäväan elämään?

Ilmastonmuutoksen kaltainen kriisi on niin ympäristöön kuin esimerkiksi ihmisoikeuksiin ja koko elämään liittyvä ongelma. Kestäväan elämän edistäminen koskettaa kaikkia järjestöjä ja niiden koulutustoimintaa. Huoli ilmastonmuutoksesta on jo esimerkiksi haastanut suomalaiset sosiaali- ja terveysjärjestöt. Kun vuoden 2016 järjestöbarometrissa vain 13 % arvioi ilmastonmuutoksen vaikuttavan suuresti toimintaan, vuonna 2020 sosiaali- ja terveysjärjestöistä 68 % oli jo tehnyt tai toteuttamassa ilmastotoimia.¹

Tässä artikkelissa pohdin, miten kestävä elämä näkyy järjestökoulutuksessa ja millaista ekososiaalista sivistystä järjestöjen koulutus- ja opintotoiminta – koulutus, vertaisoppiminen, tekemällä oppiminen ja viestintä – rakentavat. Määrittävätkö sitä tieto, tekeminen vai eettiset valinnat? Aineistona on toiminut keväällä ja kesällä 2020 järjestötoimijoille toteutettu kysely ja ryhmähaastattelu. Kumppanina kyselyssä oli Sitran Sivistys+-ohjelma.

Kestäväan elämän haaste järjestökoulutuksessa

Kun kestävä elämä yhdistyy aikuisoppimiseen, puhutaan usein transformatiivisesta oppimisesta, jossa yksilö muun muassa kriittisen itsereflektion

avulla oppii muuttamaan ennako-oletuksiaan ja tulkintaansa maailmasta. Jack Mezirovin teoriaan perustuva oppimiskäsitys korostaa itsenäisen ajattelun merkitystä aktiiviseen kansalaisuuteen ja kasvua moraalisiin valintoihin, mutta ei ole toiminnallinen, joten sitä ei koeta kestävyuden näkökulmasta riittäväksi. Sen rinnalle on nostettu sosio-emansipatorinen oppiminen, joka sisältää myös muutoksen tekemisen ulottuvuuden.²⁻³ Järjestöissä oppiminen tähtääkin usein toimintaan, ja järjestöön idenfioituminen on tärkeä osa oppimisprosessia.

Kestävän elämäntavan omaksuminen saattaa kuitenkin jäädä järjestötoiminnassa vaillinaiseksi. Nina Lansbury Hall ja Ros Taplin (2007) ovat havainneet australialaisten ympäristöjärjestöjen kampanjoinnissa koulutuksellisuuden olevan enemmän viestintää ja tietoisuuden herättämistä kuin varsinaista oppimista tukevaa toimintaa.⁴ Kestävään elämäntapaan oppimisen tutkimus jää järjestöissä yleensä kampanjoiden ja viestinnän vaikutusten arviointiin. Niiden vaikutus voi lopulta olla vähäinen.⁵ Tämä näkyi Suomen sosiaali ja terveys ry:n (SOSTE) vuoden 2020 järjestöbarometrissa. Koulutuksen siirtyminen verkkoon esimerkiksi matkustamisen vähentämiseksi on niitä harvoja asioita, jotka näkyvät suoraan jäsenille suomalaisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen ilmastotyössä. Muuten tietoisuuden lisääminen, saati oppimisen tukeminen, on vähäistä.¹ Tämä on luonnollista, sillä sosiaali- ja terveysjärjestöjen työ liittyy esimerkiksi pitkäaikaissairaiden edunvalvontaan.

Kestävän elämän käytännöt ja sosiaalinen ulottuvuus korostuvat järjestöissä

Touko-kesäkuussa 2020 Sivis toteutti järjestökoulutuksen kestävä elämän kyselyn jäsenjärjestöilleen ja niiden piireille sekä lyhyemmän kyselyn, jota levitettiin sosiaalisessa mediassa. Kyselyyn tuli ainoastaan 74 vastausta. On vaikea sanoa, mistä se johtui. Syinä voi olla esimerkiksi koronapandemian aiheuttama kiire ja henkilöstövaje. On kuitenkin mahdollista, että kestävä elämän yhteyttä järjestökoulutukseen ei nähdä muuten kuin matkustamiseen ja hankintoihin liittyvien käytäntöjen kautta. Tällöin ei myöskään ole halukkuutta vastata. Tulokset eivät siten ole yleistettäviä, mutta niistä voidaan tehdä kiinnostavia havaintoja. Elokuussa 2020 toteutettiin myös verkossa kyselyn vastauksia täydentävä ryhmähaastattelu, johon osallistui kolmen valtakunnallisen ja yhden piirijärjestön edustaja. Haastatteluun kut-

suttujen organisaatiot eivät olleet varsinaisesti ympäristöjärjestöjä, mutta niiden koulutuksissa on sivuttu kestävä elämän aiheita.

Siviksen joka toinen vuosi tekemissä järjestöjen koulutus- ja osaamistarveyskyselyissä on myös käynyt ilmi, että mitä lähemmäksi paikallistoimintaa mennään ja mitä nuorempia toimintaan osallistuvat henkilöt ovat, sitä tärkeämmäksi kestävä elämään liittyvä osaaminen järjestöissä koetaan. Tässä aineistossa ikä osoittautuikin kiinnostavaksi tekijäksi. Kyselyn vastaajista 32 edusti valtakunnallisia järjestöjä ja 42 alueellisia toimijoita eli piirejä ja yhdistyksiä. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen vastaajia oli eniten, 24. Seuraavaksi eniten nuorisojärjestöjen 13 vastaajaa, neuvontajärjestöjen 10 vastaajaa sekä kuusi vastaajaa sekä kulttuurijärjestöistä että lapsi-/perhejärjestöistä. Muista järjestöistä tulevia vastaajia oli yhteensä 15. Vain viiden vastaajan järjestössä keskimääräinen koulutustoiminnan osallistuja on yli 65-vuotias, muissa he ovat nuoria tai työikäisiä. Ikäerojen tarkastelussa erottellaan nuorten, alle 30-vuotiaiden järjestöt muista.

Kyselyyn vastanneet uskovat järjestönsä edistävän kestävä elämän periaatteita toiminnassaan. Vastaajista 59 % uskoo järjestönsä panostavan kestävä elämän periaatteisiin aktiivisesti, ja alle 30-vuotiaiden järjestöjen vastaajista jopa 70 %. Syiksi kerrottiin, että koulutustoiminta tukee kestävä elämää, tai että järjestön arvoissa se on läpileikkaava ajatus, joka näkyy arjen valinnoissa. Kuitenkin vain noin kolmasosalla, 35 % Siviksen jäsenyhteisöjen kyselyyn vastanneista järjestöistä on erillinen kestävä kehityksen ohjelma. Vastaajien mielestä koulutuksen rooli ohjelman edistämässä on keskimäärin vähintään melko suuri. Kestävä elämän edistämiseen liittyvä osaaminen ja erityisesti asenteet saivat asteikolla 1–4 keskiarvoksi 2,9 ja 3,3. On kuitenkin epäselvää, miten systemaattista ympäristötyö on positiivisesta asenteesta huolimatta.

Haastatteluissa nousi esille kestävyys koulutuksen arjessa: koulutustilojen ekotehokkuus ja esteettömyys, sähköiset koulutusmateriaalit, kasvisruokailu ja matkustus. Koronapandemia on tuonut uusia etäkouluttamisen käytäntöjä, joista aiotaan pitää kiinni myös ilmastoyistä. Nuorisojärjestöä edustaneen haastatellun mukaan digiloikka on järjestössä ollut nuorille aikuisia helpompi. Nuoret osaavatkin jo vaatia ensisijaisesti etäkokouksia. Järjestöjen jäsenistö on herännyt vaatimaan ilmastotoimia silloinkin, kun järjestön toiminta keskittyy muuhun.

Kyselyssä selvitettiin, mitä YK:n tavoitteiden mukaisia kestävän elämän teemoja koulutukseen sisältyy ja missä määrin. Koska vastaajien joukossa oli runsaasti sote-järjestöjen edustajia, vastauksissa korostuivat kestävän elämän sosiaaliset tavoitteet: terveyttä ja tasa-arvoa käsitellään runsaasti. Sen sijaan ympäristöaiheet kuten vastuullinen kuluttaminen, kestävä energiatalous ja ilmastonmuutos näkyvät koulutuksessa ja viestinnässä selkeästi vähemmän. Esimerkiksi ilmastonmuutosta käsitellään koulutuksissa runsaasti vain 15 %:n mielestä.

Haastatteluissa nousi ensimmäiseksi esiin yhdenvertaisuus. Ympäristöteemoja käsitellään koulutuksissa, mutta useammin ne näkyvät koulutustoiminnan arjessa. Haastatellut puhuivat myös siitä, että järjestö on tutkitun tiedon välittäjä ja koulutuksessa saatetaan ympäristöaiheissa nostaa useampia näkökulmia esiin sen sijaan, että järjestö ottaisi niihin kantaa. Järjestöt saattavat vältellä toimijoiden ohjaamista suoraan kestävä elämää edistävään toimintaan, jolloin oppimisen emansipatorinen ulottuvuus saattaa jäädä ohueksi.

Oppia, valistusta vai sivistystä?

Kyselyn vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten seuraavat painopisteet korostuvat yhteisessä opiskelussa. Prosenttiosuudet kuvaavat vastaajien osuutta, jolle tämä oli ensisijaisin painopiste.

Tietojen ja taitojen saaminen (62 %)

Eettisten valintojen osaaminen ja pohtiminen (16 %)

Yhteiskunnallisen osallistumisen taitaminen ja pohtiminen (22 %)

Eniten järjestökoulutuksessa keskitytään kestävän elämän tietoihin ja taitoihin. Alle 30-vuotiaiden osallistujien järjestöissä tämä korostui jopa enemmän, kun 80 % niitä edustaneista vastaajista mainitsi sen tärkeimmäksi painopisteeksi. Tämä ei tarkoita, etteikö koulutukseen kuuluisi myös kahta jälkimmäistä. Tässä kysyttiin tärkeysjärjestystä.

Vastaajia pyydettiin vielä arvioimaan, miten heidän järjestönsä koulutus ja opintotoiminta edistävät kestävä elämän toteutumista erilaisten sidosryhmien keskuudessa. Vaikutus aktiivijäseniin, luottamusjohtoon ja työntekijöihin koetaan suuremmaksi kuin ulkopuolisiin, tai jopa organisaation

rivijäseniin. Nuorten järjestöissä ero oli jopa jyrkempi. Avovastauksissa korostettiin, että jäsenet oppivat eniten silloin, jos kestävä elämä on olennaista myös toiminnassa, jolloin käytännön tekemistä on tarjolla. Tällöin korostuvat myös osallistuminen ja eettiset valinnat.

Tiedollisuuden korostuminen koettiin haastateltujen järjestötyöntekijöiden keskuudessa haasteena, joka ulottuu kaikkeen koulutukseen. Seurannan, tuen ja arvioinnin työkalut puuttuvat. Myös oppimisen, osaamisen ja sivistyksen suhde on haastava. Eräs haastateltavista sanoitti, kuinka "sivistys on osaamisen yläpuolella". Ilmeisesti tästä syystä myös ekososiaalisen, ekologisen tai planetaarisen sivistyksen kaltaiset termit ovat järjestöissä vieraita. Kyselyn vastaajista vain 15 % tunnisti niitä käytettävän omassa järjestönsään. Avovastauksissa kerrottiin, että niiden periaatteita noudatetaan, mutta termit ovat vieraita.

Oppimisen ja sivistymisen dilemmasta eteenpäin?

Järjestöissä on innostusta edistää koulutuksessa kestävä elämää, mutta luotetaan kuitenkin käytännön tason esimerkin voimaan. Ekologisista valinnoista ei haastateltujen mielestä alun kokeilujen jälkeen ole "tehty numeroa" jäsenien suuntaan, mikä tukee SOSTE:n järjestöbarometrissa tehtyjä havaintoja.

Sisällöistä korostuvat kestävän elämän sosiaaliset ulottuvuudet. Ilmasto ja muut ympäristöteemat jäävät vähemmälle. Koska ilmastoon ja luonnon monimuotoisuuteen liittyvät kysymykset uhkaavat maapallon elinkelpoisuutta ja myös taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten ihmisoikeuksien toteutumista, järjestöillä olisi toimialasta riippumatta kiire miettiä, miten ympäristönäkökulma otetaan voimakkaammin huomioon koulutus-toiminnassa.

Opintokeskus Siviksen osaamistarvekyselyissä on aiemmin noussut esiin, että nuorten järjestöissä kestävän elämän osaamiselle on muita järjestöjä merkittävämpi tarve. Mitä nuoret yhdistystoimijat kokevat tarpeelliseksi nyt, valtavirtaistuu todennäköisesti myöhemmin muihinkin järjestöihin. Väähäisestä vastaajamäärästään huolimatta nuorten järjestöissä huomattavaa oli tiedollisuuden suuri korostuminen oppimisen painopisteissä, ehkä eettisten valintojen ja toiminnallisuuden kustannuksella. Nuoret nähdään toisaalta kestävä elämään oppimisen etujoukkona myös järjestötoiminnassa.

Kun puhutaan oppimisesta, on olennaista, että oppimisprosessiin kuuluu tiedon lisäksi ohjelmallista tekemistä. Tekemisen, eettisten valintojen ja vaikuttamisen yhteys koulutukseen kestäväen elämän kontekstissa eli emansipatorinen ulottuvuus oli tässä aineistossa kuitenkin heikko, koska koulutuksessa korostui vahvasti tiedollisuus. Oppimista harvoin edes pohditaan, koska järjestössä “koulutuksen tarkoitus on toiminta”, kuten eräs haastateltavista totesi. Syväällisempääkin oppimista varmasti tapahtuu, mutta se jää näkyvämmästä. On aidosti vaarana, että kestäväen elämään oppiminen jää järjestöissä vaillinaiseksi. Järjestökoulutuksen muuttuminen koko ajan lyhytkestoisemmaksi saattaa muuttaa koulutuksen tarkoituksen kasvusta aktiiviseen kansalaisuuteen tietämykseen aktiivisesta kansalaisuudesta, kun merkittävä osa vaikkapa vapaaehtoiseksi kasvamisen identiteettiä jättää “kesken”.⁶

Moniulotteisten käsitteiden käyttö voidaan myös kokea järjestöissä vieraanuttavana, kun koulutus ja oppiminen ja kestäväen elämän käytännöt ovat läheisesti kiinni toiminnan arjessa. Sivistys koetaan nykyjärjestöissä liian “isoksi” asiakksi, vaikka niissä varmasti ollaan sivistyksen asialla ja järjestössä opiskelun avulla kuljetaan kohti kestävämpää elämää. Tarvitaankin käsitteiden kirkastamista ja järjestöissä ylpeyttä siitä, mitä he jo tekevät.

Kirjallisuus

¹ Peltosalmi J., Eronen A., Haikari J., Laukkarinen M., Litmanen T., Londén P. & Ruuskanen P. (2020). Järjestöbarometri 2020. SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry. Helsinki.

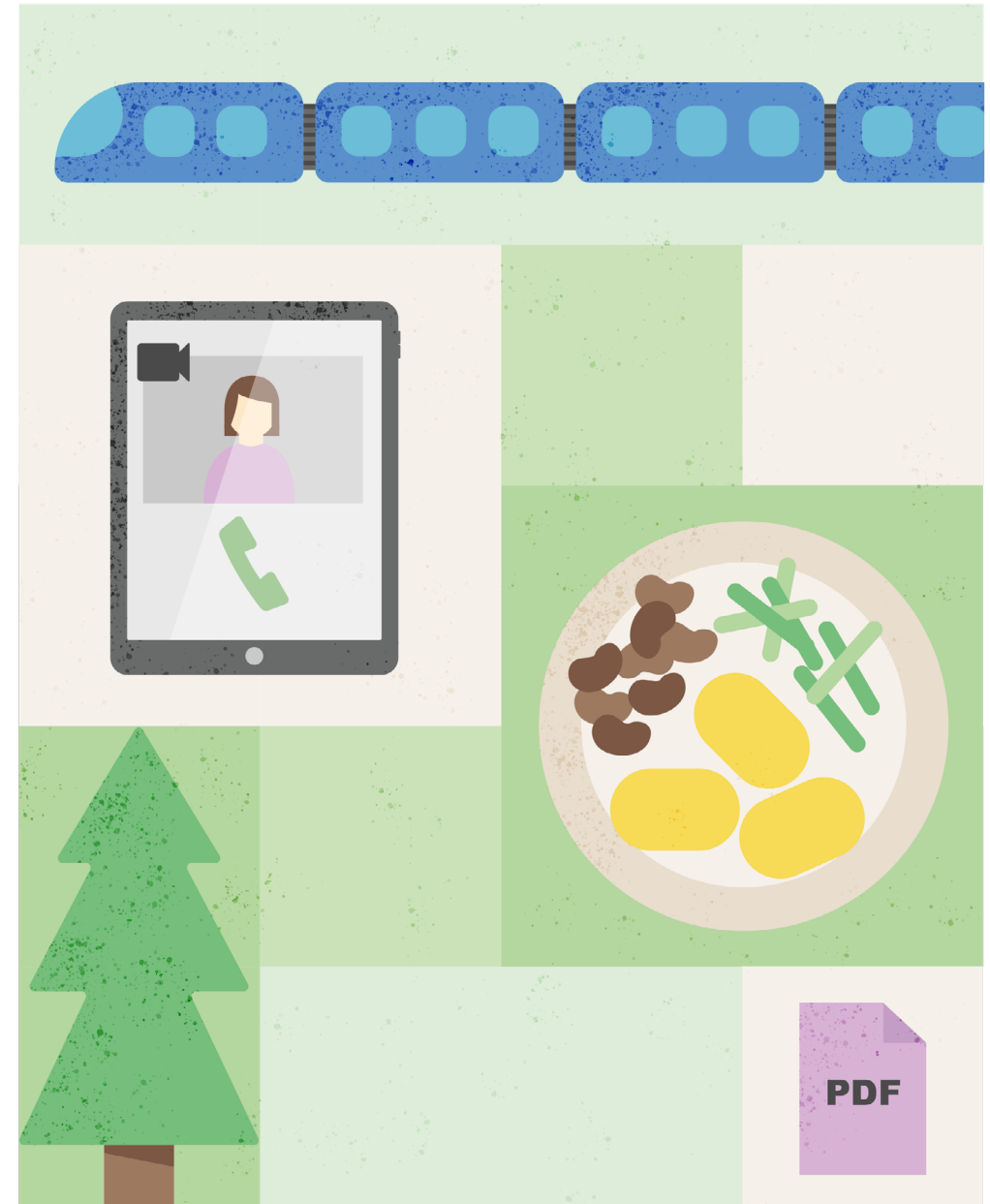
² Mezirow, J. (1997) Transformative Learning: Theory to Practice. *New Directions for Adult and Continuing Education* 27, 5–12.

³ Laininen, E. (2018). Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(5), 16–38.

⁴ Lansbury Hall, N. & Taplin, R. (2007). Revolution or inch-by-inch? Campaign approaches on climate change by environmental groups. *Environmentalist* 27, 95–107.

⁵ Blum, N., Nazir, J., Breiting, S., Chuan Goh, K. & Pedretti, E. (2013). Balancing the tensions and meeting the conceptual challenges of education for sustainable development and climate change. *Environmental Education Research*, 19(2), 206–217.

⁶ Fields, M. (2013). Järjestömuotoista vertaisoppimista vapaassa sivistystyössä: tapaus opintokerhot. *Aikuiskasvatus*, 33(2), 140–145.

Björn Wallén

puheenjohtaja,
Vapaa Sivistystyö ry

”Ihmistä ja luontoa kunnioittakaa” – sulautuva sivistys arjessa

Olen ollut partiolainen vuodesta 1972, jolloin osallistuin ensimmäisen kerran ruotsinkielisten partiolaisten yhteisleiriin Nothamn II. 10-vuotiaana tämä oli ensimmäinen kokemus suurleiristä. Aikaisemmin olin vain kokenut teltassa nukkumista perheen lomamatkoilla eri puolilla Suomea ja muita Pohjoismaita.

Irtiotto perheestä on oman mukavuusalueen ulkopuolelle menemistä. Tämä kasvattaa lapsesta ja nuoresta vähän varttuneemman, kypsemmän ihmisen. Kokemus ei tule helpolla tai vaivattomalla tavalla. Olen nähnyt monen nuoren partiolaisen itkeneen leirillä, kun koti-ikävä iskee. Silloin on tärkeätä, että varttuneemmat leiriläiset ovat läsnä ja leiriyhteisö tukena. Usein tämä riittää nuoren partiolaisen lohduttamiseksi eikä varhaista kotireissua tule.

Monta leiriä ja vuotta myöhemmin – tarkkaan ottaen 40 – olin edelleen partiotoiminnassa mukana, mutta lähinnä partiolaisia tukevassa toiminnassa kiltamestarina kaksikielisessä killassa, St Nicholas gillescouter i Ingå – Pyhän Nicholauksen kiltapartiolaiset, Inkoossa. Suomessa toimii Pyhän Yrjänän Partiokillat (SPYP), joka vaalii partioperinteitä ja toimii tunnetun moton mukaan ”kerran partiolainen – aina partiolainen”.

Kiltamestarina huomasin, että partiokillat ovat haasteellisessa asemassa, kun iäkkäämmät jäsenet kuolevat ja uusia jäseniä ei tule mukaan samassa määrin. Tämä on oletettavasti tuttua monen suomalaisen yhdistyksen kohdalla. Emme halua sitoutua elinikäisesti johonkin tiettyyn järjestöön. Samalla on sääli, jos kansalaistoiminta ei pysty antamaan yhteisöllisyyden tunnetta ja uuden oppimista pidemmäksi aikaa. Tähän on puututtu Suomen Partiolaisten toiminnassa tarjoamalla perhepartiota sekä uutta harrastusta aikuisille, myös heille, joilla ei ole kokemusta partiosta.

Kiltamestarina syntyi oivallus kiltalaulun uudistamisesta, koska ajattelin, että perinteistä kiltalaulua oli vaikeata laulaa, myös minulle kuorolaulua harrastavalle. Ei niin että uusi laulu korvasi vanhan vaan tuomalla kiltapartiolaisuuden yhteisöllisyyttä ja partiotoiminnan ydintä puhuttelevammin esille. Kiltalaulua 2.0 on laulettu sekä oman killan toiminnassa että SPYP:n tilaisuuksissa.

”Oletko sisällä vai ulkona, aina olet mukana, kun huudat: Tää on meidän kilt! Oletko mies vai nainen, aina partiolainen, laulaen joka ilta: Mielemme kun ulos vaelttaa, ihmistä ja luontoa kunnioittakaa. Facebookissa tai kahvilla killan kaa, peukut pystyyyn nostavat tunnelmaa.” (Björn Wallén, 2012.)

Mitä yhteistä on partiotoiminnalla ja sivistyksellä? Yhteinen nimittäjä kiteytyy lauseessa: ”Mielemme kun ulos vaelttaa, ihmistä ja luontoa kunnioittakaa.” Avoin mieli suuntautuu ulospäin, ja elämänlaajuinen oppiminen tapahtuu ja toteutuu joka päivä vaelluksen aikana. Lisäksi molemmissa on läsnä ihanteiden ja arjen välinen yhteys. Partiolaisten ihanteena on kunnioittaa toista ihmistä, rakastaa luontoa ja suojella ympäristöä, olla luotettava, rakentaa ystävyyttä yli rajojen, tuntee vastuuta ja tarttua toimeen, kehittää itseään ihmisenä sekä etsii elämän totuutta. Suomen Partiolaisten peruskirjaa ollaan päivittämässä, ja liikkeen sisällä käydään vilkasta arvokeskustelua. Nämä partioihanteet tulevat lähelle itsekasvatuksen, yhteisöllisen kansalaiskasvatuksen ja ekososiaalisen sivistyksen sivistysihanteita.

Sulautuva syväsisivistys arjessa

Tulevassa Syväsisivistys -kirjassani kuvaan sivistystä¹ monikerroksellisena käsitteenä ja ilmiönä. Kehollinen ulottuvuus on kehon ekosysteemien viisautta,

pyrkimystä tasapainoon ja hyvinvointiin. Kognitiivinen ulottuvuus on aivojen nerokkuutta, pyrkimystä kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen. Kansalaiskasvatuksellinen ulottuvuus on kasvamista täyteen kansalaisuuteen, syväkansalaisuutta. Katsomuksellinen ulottuvuus on dialogista avoimuutta, toiseuden ja kaiken elävän diversiteetin kunnioittamista.

Nämä neljä K-kerrostumaa sulautuvat ihmisessä yhteen syväsisivistyksessä, jossa ei-täydellinen ihminen etsii syvempää ymmärrystä ja merkitystä ihmisestä ja koko ekosysteemistä. Mikä tärkeintä, tämä tapahtuu arjessa. Koko ajan. Läpi elämän. Ei-täydellisyys on oivallus ja suunta eteenpäin, kun ihmisen sivistysjano herättää minäpystyvyydessä piilevät sivistystarpeet.

Sivistys on luonteeltaan sulautuvaa. Sivistyksen yhtenä metaforana voi olla jäävuori tai keväisin sulavat lumet. Molemmat voidaan liittää ilmastonmuutokseen ja ihmisen luontosuhteeseen. Metaforat sisältävät veden eri ilmentymismuotoja planetaarisessa kierrossa: jään, veden, höyryn ja sateen. Sulautuva sivistys tarkoittaa, että kaikki mitä ihminen oppii elämässä, sulautuu yhteen, olisi oppiminen informaalia, non-formaalia tai formaalia oppimista. Työelämässä ja muutenkin arjessa ei toimita siiloissa, vaan ihmisten kaikki kokemukset ja kyvykkyudet integroituvat osaksi ihmisen persoonaa ja muodostavat hänessä osaamista, sosiaalista ja henkistä pääomaa.

Sulautuvassa sivistyksessä ihminen validoi kaiken oppimansa, kokemansa ja oivaltamansa. Opitun tunnistaminen ja tunnustaminen eivät siis ole vain kytkös formaaliin oppimiseen vaan se ankkuroituu ihmisessä sisäisen dialogin kautta. Ihminen tunnistaa ja tunnustaa mitä elämässään on oppinut, hyvässä ja pahassa. Vanha antiikin viisaus tunne itsesi, on tässä sisäisessä validoinnissa sivistyksen ydin, jossa ihminen ei arvioi itseään suorittamisen, vaan itsetuntemisen kautta.

Kehollinen sivistys edellyttää, että osaa arvostaa sekä hyväksyä kehon osana psykofyysistä minuutta. Tämä on haasteellinen tehtävä, sillä ihmisen tyytyväisyys omaan kehoonsa on biljoonabisnestä globaalitasolla ja on aikojen saatossa tuottanut suunnatonta kärsimystä, ihailua ja kaleidoskooppimaista pintaheijastelua. Kehoonsa tyytymätön ei käy kunnioittavaa sisäistä dialogia itsensä kanssa vaan sisällä velloo jatkuva itsensä syyttely ja vertailu toisiin ihmisiin.

Syväsisivistys etsii jokaisesta ihmisestä sisäisen kauneuden. Minäkuva kehosta on armollinen, ei armottoman tuomitseva: tunnen itseni, eri heikkouteni ja vahvuuteni. Kehossani käyn läpi kaikki elämäni tunteet, osaan olla haavoittuvainen muiden edessä, enkä pelkää pyytää apua tarvittaessa. Olen myös valmis menemään oman mukavuusalueeni ulkopuolelle, niin kuin nuori partiolainen ensimmäisellä suurleirillä.

Osaan myös ponnistaa eteenpäin omilla vahvuuksillani. Oivallan, että kehollinen sivistys murtaa kulttuurin asettamat vahvasti normatiiviset asenteet ja uskomukset ihanteellisesta kehosta. Keholliseen sivistykseen kuuluu siis sekä normikritiikkiä että armollisuutta – itsen ja toisen ihmisen kunnioittamista, ja tätä ei-täydellinen ihminen pääsee treenaamaan joka päivä!

Syväsisivistyksen yksi määritelmä on ... monikerroksellista ymmärrystä kestävä tulevaisuuden luomisessa. Olen tässä tekstissä pyrkinyt havainnoimaan, kuinka sulautuva syväsisivistys on oleellinen osa kestävä tulevaisuuden luomisessa. Ensin kansalaiskasvatuksen muodossa, kuten partiotoiminnassa ja toiseksi kehollisen ulottuvuuden kautta.

Miksi en kirjoittanut enemmän luonnon kunnioittamisesta? Siihen on kaksi syytä. Kun kehollinen ja kansalaiskasvatuksellinen ulottuvuus sulautuvat yhteen, ihminen tekee arjessa arvovalintoja kestävä tulevaisuutta ajatellen. Digimaailma on täynnä arjen tekoja kestävä tulevaisuuden edistämiseksi, esimerkkinä vaikka Sitran 100 fiksua arjen tekoa.

Kyse on syväsisivistyksen uudesta tulemisesta nykykieleen ja -maailmaan, johon mahtuu muutakin kuin ihmiskunta. Syväsisivistys on luonteeltaan planeetaarinen muutosvoima, jossa ihmiset ja heidän yhteisönsä luovat yhdessä laajenevan demokraattisen tilan, jossa kunnioitetaan kaiken elävän biologista ja kulttuurista monimuotoisuutta. ”Oletko sisällä vai ulkona, aina olet mukana...mielemme kun ulos vaeltaa, ihmistä ja luontoa kunnioittakaa.”

¹ Syväsisivistys on ekosysteemistä oppimista ja kontekstuaalista tulkintaa, monikerroksellista ymmärrystä kestävä tulevaisuuden luomisessa ja katsomuksellista dialogia maailmankuvien muutostilanteessa.

Paula Hellemaa

toiminnanjohtaja,
Allergia-, iho- ja astmaliitto

Se kolmas: sote-järjestöjen ytimessä, sosiaalinen näkökulma kestävään kehitykseen

Kestävä kehitys on ainoa mahdollinen tapa luoda tulevaisuuden toiminta-edellytyksiä. Syynä on maapallon elinkelpoisuus, luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen, luonnonvarojen hupeneminen ja mittana ihmislajin henkiinjääminen. Kestävän tulevaisuuden rakentaminen edellyttää merkittäviä ekologisia, taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia tekoja tasavertaisesti, jotta voimme turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Niinpä kestävään kehitykseen pitää herättää ja sitouttaa eri toimijat yhtäaikaaisesti, monella eri tasolla ja yhteistyössä ajattelemaan globaalisti ja toimimaan vähintään paikallisesti. Tarvitsemme kaikkien kykyä ajatella vaihtoehtoista tulevaisuutta ja voimaa muuttaa kehityksen suuntaa. Sote-järjestöillä on jo itsessään vastuullinen tarkoitus, osaamista, tietoutta, ketteryyttä ja joustavuutta. Kaikkea sitä, mitä tarvitaan, kun valjastetaan yhteiskunnan eri toimijat yhdenvertaisesti ja nykyistä nopeammalla aikataululla saavuttamaan kestävää tulevaisuutta.

Sosiaalinen kestävyys on kestävyiden osa-alueista vähiten keskusteltu ja tutkittu. Usein siitä puhutaan ”sinä” kolmantena kestävyyslajina taloudellisen ja ekologisen kestävyiden rinnalla tai alapuolella. Ilman sosiaalista näkökulmaa mitkään pyrkimykset eivät kuitenkaan voi toteutua kestävästi, ja siksi YK on nostanut sen yhdeksi kestävä kehityksen mittariksi osana Agenda 2030-tavoitteita ympäristön ja talouden rinnalle. Tavoitteena on, että hyvinvoinnin edellytykset siirtyvät sukupolvelta toiselle. Toisaalta vähäinen keskustelu ei ole hämmästyttävää. Sosiaalinen kestävyys on käsitteenä ekologista ja taloudellista kestävyyttä epämääräisempi. Sosiaalisesti kestävä kehitys edellyttää mm. yhteiskunnan jäsenten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa, perusoikeuksien ja elämän perusedellytysten toteutumista, riittävää toimentuloa, koulutusta, terveydenhuoltoa sekä osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Sosiaalinen kestävyys muodostaa kokonaisuudessaan laajan kokonaisuuden, koko inhimillisen elämän palapelin, johon vaikuttavat niin lainsäädäntö, yhteinen arvomaailma kuin talouden lainalaisuudet ja toimintamekanismit.

Sosiaalisen kestävyiden käsittelemisen rajaamiseen vaikuttaa oleellisesti myös taloudelliset seikat. Sosiaalisen kestävyiden kannalta on haasteellista, että monet siihen vaikuttavat asiat ovat lyhyellä aikavälillä kustannuksia ja pitkällä aikavälillä ne ovat kuitenkin investointeja, kuten terveydestä ja työkyvystä huolehtiminen. Sosiaalisesta näkökulmasta hyvä lopputulos on usein valinta tai kompromissi, jossa kehitys on sekä taloudellisesti että sosiaalisesti kestävä. Haasteellisuutta lisää myös esimerkiksi se, että monia ympäristöön liittyviä asioita voidaan tarkastella ikään kuin varantoina, sosiaaliseen kestävyteen liittyviä asioita enimmäkseen ei. Siten jää jokaisen omaksi tulkinnaksi, missä vaiheessa jokin yhteiskunnan kehityskulku on sosiaalisesti kestävä.

Sosiaalisessa kestävydessä yksinkertaisimmillaan on kyse siitä, että inhimilliset ja sosiaaliset perusarvot nähdään kestävä kehityksen perustana. Ihmisillä on esimerkiksi mahdollisuuksia vaikuttaa tulevaisuuteensa, vaatia oikeuksiaan ja tuoda esille huolenaiheitaan. Näkökulmassa huomioidaan myös muun muassa yhteisöllisten toimintamuotojen kehittämisen sekä ihmisten oman elämänhallinnan vahvistaminen. Harmillista on, että hyvinvointi on tähän asti rakentunut lisääntyvän luonnonvarojen ja energian kulutuksen varaan ja sen myötä eriarvoisuus on vain kasvanut globaalisti.

Tosiasia kuitenkin on se, että ihmisten eriarvoisuus estää kestävän kehityksen edistymisen ja tavoitteisiin pääsy vaatii runsaasti rahaa. Toisaalta hyvää on se, että resurssit ovat olemassa ja valtioiden tehtävä on jakaa ne oikein. Taloudellinen ja sosiaalinen kestävyys kun kytkeytyvät toimenpiteiden tasolla kiinteästi toisiinsa ja kompromisseja on välttämätöntä tehdä. Eriarvoisuuden selättämisen vaihtaminen jää kuitenkin kansalaisyhteiskunnan ja järjestöjen vastuulle.

Ylisukupolvisten tavoitteiden asettaminen, valintojen tekeminen ja tavoittelemisen on tietenkin haastavaa, koska kansalaisilta ei voi olettaa ymmärrystä kestävän kehityksen tarpeellisuudesta, jos oman jääkaapin täyttää pelkkä valo, joten palataan alkuun. Eri alan toimijat pitää saada toimimaan yhdessä, jotta kestävät kompromissipäätökset ja viisaat tutkimukseen ja kokemukseen pohjautuvat valinnat voidaan tehdä. Sosiaalisen kestävyuden edellytykset on kuin kuvaus sote-järjestöjen perustehtävästä ja toiminnan ytimeästä. Sote-järjestöjen asiantuntijuus ja osallistamisen taidot kannattaa integroida entistä vahvemmin kestävän kehityksen poikkihallinnolliseen kehitystyöhön ja toimintaan mukaan. Arjen toiminnasta, haasteista ja kokemuksista kansalaisilla itsellään on paras tieto. Arjen asiantuntijat ovat siis valmiina.

Suomi on onneksi satojen sote-järjestöjen maana edelläkävijä maailmalla. Demokraattisen päätöksenteon valtiossa osallistaminen ja vaikuttamismahdollisuudet on otettu vakavasti. Suomessa hallitus on kutsunut myös kansalais- ja työelämän järjestöt mukaan arvioimaan sitä, miten Suomi on kestävän kehityksen tavoitteita saavuttanut. Näin ei ole mikään muu maa toistaiseksi tehnyt.

Allergia-, iho- ja astmalähtöisessä ihmisen ja ympäristön suhdetta on tutkittu jo 20 vuoden ajan ja yhdessä tiedeyhteisön kanssa päädytty biodiversiteettihypoteesiin, jonka mukaan ihmisen yksipuolistunut mikrobisto on yhteydessä heikentyneeseen vastustuskykyyn ja useiden tulehdusperäisten sairauksien kuten astman ja allergioiden lisääntymiseen, joiden vuotuinen kokonaiskustannus Suomessa on 1,4 miljardia euroa. Syynä on erityisesti kaupungistuminen, joka on muuttanut ihmisen elinympäristöä ja elintapoja niin, että yhteys luontoon on heikentynyt. Tästä seuraa, että monimuotoisuuden suojeleminen ja ihmisen luontokontaktien tukeminen ovat olennaisesti yhteydessä ihmisen terveyteen. Tästä syntyi hanke, jossa kestävän kehityksen sosiaalinen ulottuvuus yhdistyi ekologiseen näkökulmaan yhteistyössä terveysjärjestön ja luonnonsuojelujärjestö WWF:n välillä. Odo-

tusarvona on, että seuraavina vuosikymmeninä allergisten sairauksien määrä laskee ja taloudellinen taakka vähenee. Luonto hoitaa ja kiittää monin eri tavoin ihmistä. Vaikka esimerkiksi ilmasto, vieraslajit tai tasa-arvo ovat globaaleja, niiden vuoksi tehtävät toimet toteutetaan lokaalisti. Esimerkin ytimenä on, että tietoa erilaisten ihmisten tarpeista löytyy sote-järjestöiltä ja ne kannattaa hyödyntää. Tämän lisäksi sote-järjestöt ovat väestöviestinnän asiantuntijoita ja osallistamisen huippuja, mikä voimavara kannattaa ottaa huomioon, kun kestävän kehityksen toimenpiteitä arvioidaan. Kestävän kehityksen tulevaisuuden ratkaisee lopulta teot.

Muuttaako kestävään kehitykseen sitoutuminen sote-järjestön tarkoitusta ja tehtävää? Ei välttämättä, jos se ei ole jostain syystä tarpeellista.

Kestävän tulevaisuuden rakentaminen merkitsee toiminnan tarkastelua läpäisyperiaatteella: kaikki strategiset ja arkivalinnat tarkastellaan aina kestävän kehityksen lasien läpi. Järjestöillä on jatkossakin merkittävä rooli kansalaisten osallisuuden kokemusten ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamisessa.

Järjestöjen toiminta ja kansalaisaktivismi voivat auttaa saavuttamaan kestävää sosiaalista kehitystä ja tietenkin muitakin osa-alueita. Kestävä kehitys on uusi arki ja on osa kaikkea toimintaa. Vastuullinen järjestö tuo esille kestäviä vaihtoehtoja ja sitoutuu edistämään kestävää kehitystä kaikessa työssään ja toiminnassaan.

Miten käy kestävän kehityksen, kun yhteinen huolenaihe talous tuetaan koronakriisin jälkeiseen nousuun? Yhteiskunnallinen hyvinvointikeskustelu on jo ennen koronavirustilanteen aiheuttamaa poikkeustilaa ollut talouspuheen värittämää. Kokonaisvaltaisen kestävän kehityksen ajatus eli sosiaalisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyden tasapaino, nähdäänkin usein ristiriitaisena, sillä päätöksentekoa määrittävät talouden ehdot. Sotejärjestöjen tärkeä rooli on kriisin jälkeen huolehtia, että kansalaisten eriarvoisuus ei lisäänty. Kriisin vuoksi keskeytyneet ryhmätoiminnot, ikäihmisten yksinäisyys, mielenterveys- ja päihdeongelmien sekä perheiden haasteiden lisääntyminen pysyvät yhteiskunnallisen hyvinvointikeskustelun keskiössä. Järjestöt ja kansalaiset voivat helpottaa kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista omalla toiminnallaan. Kestävä kehitys ei odota. Kestävä kehitys on jokaisen arjessa.

Salka Orivuori

kehittämispäällikkö,
Marttaliitto

Hyvinvointi pettävällä pohjalla

Kestävä kehitys on ainut mahdollinen tapa luoda tulevaisuuden toimintaedellytyksiä. Syynä on maapallon elinkelpoisuus, luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen, luonnonvarojen hupeneminen ja mittana ihmislajin henkiinjääminen. Kestävän tulevaisuuden rakentaminen edellyttää merkittäviä ekologisia, taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia tekoja tasavertaisesti, jotta voimme turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Niinpä kestäväan kehitykseen pitää herättää ja sitouttaa eri toimijat yhtäaikaaisesti, monella eri tasolla ja yhteistyössä ajattelemaan globaalisti ja toimimaan vähintään paikallisesti. Tarvitsemme kaikkien kykyä ajatella vaihtoehtoista tulevaisuutta ja voimaa muuttaa kehityksen suuntaa. Sote-järjestöillä on jo itsessään vastuullinen tarkoitus, osaamista, tietotaitoa, ketteryyttä ja joustavuutta. Kaikkea sitä, mitä tarvitaan, kun valjastetaan yhteiskunnan eri toimijat yhdenvertaisesti ja nykyistä nopeammalla aikataululla saavuttamaan kestävää tulevaisuutta.

Suomi on monissa kestäväan kehityksen ja hyvinvoinnin vertailuissa kärkisijoilla: maamme on rikas hyvinvointivaltio, jossa on korkea koulutustaso ja elintaso. Ongelmana on se, että hyvinvointimme pohjaa luonnonvarojen ylikulutukseen. Suomalaisten kasvihuonekaasupäästöt ja luonnonvarojen kulutus ovat kansainvälisesti verrattuna hyvin suuret. Nykyinen ylikulutukseen pohjautuva elämäntapa vaarantaa tulevien sukupolvien hyvinvoinnin.

Tämä epäsuhta taloudellisen ja sosiaalisen kestävyys tavoitteiden ja ekologisen kestävyys tavoitteiden välillä tuli esiin myös kansallisessa arviointiraportissa, joka kokosi Suomen edistymistä kestäväan kehityksen Agenda 2030 -tavoitteiden saavuttamisessa vuosina 2016–2019.

Olemme riippuvaisia luonnosta, luonnonvaroista ja luonnon ekosysteemi-palveluista. Ekologisen kestävyys turvaaminen on ihmiskunnan ja yhteiskuntien elinehto. Ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ja luonnonvarojen ylikulutus uhkaavat yhteiskuntien perustuksia. Kestävän kehityksen kolme ulottuvuutta – ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen – eivät ole erillisiä ja samanarvoisia kokonaisuuksia, vaan talouden tulisi palvella yhteiskuntaa planetaaristen rajojen puitteissa.¹

Ekologinen jälleenrakennus

Nykyäikää voidaan kutsua ekologisen jälleenrakennuksen ajaksi. Tarvitaan uudet käytänteet ja infrastruktuuri asumiseen, liikkumiseen, ruokaan ja energiantuotantoon, jotta pääsemme eroon fossiilisten polttoaineiden laajasta käytöstä. Tarvittavaa yhteiskunnan muutosta voidaan verrata toisen maailmansodan jälkeiseen jälleenrakennukseen, jossa luotiin hyvinvointivaltion instituutiot ja uusi fyysinen infrastruktuuri.² Vertaus jälleenrakentamiseen havainnollistaa muutoksen laajuuden.

Luonnonvarojen kulutus pitää laskea noin kolmannekseen suomalaisten nykyisestä keskimääräisestä kulutustasosta. Suomalaisten hiilijalanjälki on nyt keskimäärin 10 tonnia vuodessa. Se on laskettava globaalisti kestäväälle tasolle, noin 1 tonniin vuodessa. Ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi fossiilisen energian käytöstä on luovuttava nopeasti. Nyt energiankulutus perustuu 80-prosenttisesti fossiiliseen energiaan koko maailman mittakaavassa.

Hyvä arki kuuluu kaikille

”Huominen arki rakentuu tämän päivän teoista. Tiedostamme maapallon rajat ja kohtuullisen kulutuksen välttämättömyyden.” ”Kohtaamiset mahdollistavat ja tukevat toimintaa ilmaston rajojen ja kohtuullisuuden puolesta. Martat tekevät hyvää minulle, meille, lähiyhteisölle ja maailmalle. Voimaannutamme ja tuemme kaikkia elämään hyvää arkea. Edistämme tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.”

Nämä ovat otteita marttajärjestön strategiasta vuosille 2020–2023. Sen puolisena lankana on kestävä kehitys. Martat ovat opettaneet kestävä arjen taitoja ja tukeneet perheiden hyvää arkea jo 121 vuoden ajan. Vaikka haasteet muuttuvat, ovat hyvän, toimivan ja kestävä arjen taidot aina tarpeen. Tavoitteenamme on lisätä hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja ekologista kestävyttä.

Marttajärjestön perustajat halusivat voimaannuttaa naisia yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Huomattiin kuitenkin, että ensin piti poistaa kodeista puute ja kurjuus. Niinpä alkuvuosina marttojen ”lähetit” kiersivät kodeissa tapaamassa ihmisiä. Lähetien kanssa kodeissa perustettiin kasvimaata, suunniteltiin ulkokuoneen rakentamista ja opittiin tuholaiistorjuntaa. Lähetit antoivat neuvoja lasten kasvatukseen ja järkevään kotitalouden hoitoon. Usein naisia myös opetettiin lukemaan.

Martat ovat opettaneet tekemään itse, korjaamaan ja paikkaamaan. Kehitysyhteistyössä on tuettu kotien ja perheiden hyvää arkea, tyttöjen koulunkäyntiä ja naisten taloutta. Marttojen tavoite – hyvä arki kaikille – sisältää kestävä kehityksen tavoitteita ekologisesta, sosiaalisesta ja taloudellisesta näkökulmasta. Kun arki sujuu, vapautuu ihmiseltä aikaa tehdä itselle merkityksellisiä asioita, esimerkiksi toimia kestävä kehityksen edistämiseksi.

Kestävästä valtavirtaa

On tärkeää, että meistä jokainen muuttaa arkea vähähiilisemmäksi ja kestävämmäksi. Yksilöiden teot eivät kuitenkaan riitä, vaan päättäjien pitää tehdä yhteiskunnan rakenteista sellaiset, että päästövähennykset ja kestävä kehityksen mukaiset valinnat ovat yrityksille ja kansalaisille helppoja, houkuttelevia ja kannattavia. Ihannetilanteessa hiilineutraalisti ja kestävästi toimiminen on helppoa eikä vaadi ylimääräisiä ponnisteluja. Meidän ei tarvitsisi erikseen valita kestävä kehityksen mukaista toimintatapaa, vaan se olisi normaalia ja arkista toimintaa.

Tottumukset ja tavat muuttuvat hitaasti. Esimerkiksi liikkumistapojen muuttamiseksi on tärkeää, että lapset tottuvat liikkumaan päivittäiset koulu- ja harrastusmatkat kävellen, pyörällä tai joukkoliikenteellä. Yhtä tärkeää on, että reitit ja liikenneympäristö ovat heille turvalliset. Näin esimerkiksi viisaan liikkumisen taidot ja tottumukset voidaan omaksua pienestä pitäen.

Jokainen voi olla ilmastojohtaja

Yksilön on hyvä miettiä sitä, miten hän voi erilaisissa rooleissaan ja asemissaan ylläpitää tai muokata yhteiskunnan rakenteita, jotka edistävät tai estävät kestävä kehitystä. Ilmastonmuutosta ja vastuuta ei voi tarkastella irrallaan valtasuhteista, vaan yksilöt ovat vastuussa eri tavoin, yhteiskunnallisen asemansa mukaan.

Martat tekevät työtä kestävä kehityksen edistämiseksi neuvonnalla, koulutuksella ja viestinnällä. Pyrimme antamaan jäsenille taitoja ja valmiuksia myös vaikuttaa omassa elinympäristössä ja yhteiskunnassa. Jokainen meistä on toimija, ei vain kuluttaja. Jokainen on vaikuttaja paitsi yksityishenkilönä myös omissa yhteisöissä, eri rooleissa.

Entistä enemmän tarvitaan niitä ihmisiä, jotka työssään, työyhteisössään tai harrastuksensa parissa miettivät, miten voivat edistää kestävä kehitystä. Jokainen voi olla omassa viiteryhmissään ilmastojohtaja tai kestävä kehityksen agentti.

Toivottavasti ne, jotka ovat tekemisissä lasten, nuorten ja koulutuksen kanssa, kannustavat nuoria ottamaan kestävä kehityksen näkökulman huomioon esimerkiksi työuraa ajatellessaan. Kun pystyy omassa työssään olemaan osa kestävä kehityksen ratkaisua, saa merkityksellisyyttä ja mielekkyyttä elämäänsä. Kun entistä suurempi osa ihmisistä näkee itsensä osana ratkaisua, on helpompaa toteuttaa oikeudenmukainen siirtymä hiilineutraaliin yhteiskuntaan.

Terveys ja talous kiittävät

Marttojen näkökulmasta on keskeistä, että kestävä kehityksen arkisia tekoja kannattaa tehdä myös oman hyvinvoinnin takia. Suuri osa yksilön ympäristötoeista parantaa terveyttä ja hyvinvointia, ja lisäksi ne ovat taloudellisesti järkeviä; esimerkkeinä lihan korvaaminen kasviksilla ja autoilun vaihtaminen kävelyyn ja pyöräilyyn.

Marttaliitto on teettänyt Kestävä arki -kyselytutkimuksen vuosina 2017 ja 2019. Tutkimuksessa vertailtiin suomalaisten kuluttajien ja marttojen kes-

tävän kehityksen mukaisia asenteita ja käyttäytymistä ruokaan, kodinhoitoon, ympäristöön ja kierrättämiseen liittyvillä väittämillä ja kysymyksillä. Vastausten perusteella ympäristöasiat ovat tärkeitä niin martoille kuin muillekin suomalaisille, mutta martat toimivat keskimäärin muita ympäristöystävällisemmin. Ympäristömyönteiset asenteet pitäisi saada kuitenkin muuttumaan teoksi entistä paremmin.

Martoilla kestävä kehitys on mukana kaikessa neuvonnassa. Tavoitteena on tehdä kestävästä kehityksestä itsestään selvä osa esimerkiksi hyvän ruoan valmistamista sekä kodin- ja puutarhanhoitoa. Resepteissä otetaan huomioon ekologisuus, terveellisyys, vastuullisuus ja taloudellisuus, vaikka näitä asioita ei erikseen korostettaisi.

Kohti kohtuullisuutta

Marttojen kestävä arjen neuvonnassa yhtenä pääteemana tulevana vuosina on kohtuullinen kulutus ja 1,5 asteen elämäntavat. Näytämme käytännössä, millaisia muutoksia arjessa ja kulutuksessa tarvitaan, jotta päästään kestäville tasolle luonnonvarojen kulutuksessa ja hiilijalanjäljessä.

Keskivertosuomalaisen hiilijalanjälki kätkee sen, että erot hiilijalanjäljen kanssa ovat merkittäviä. Suurituloisten hiilijalanjälki on keskimäärin merkittävästi suurempi kuin pienempituloisten. Rahalla mitattuna kohtuullisesti kuluttava aiheuttaa kasvihuonekaasupäästöjen kannalta pienemmän hiilijalanjäljen kuin keskivertosuomalainen. Kohtuullisen kulutuksen viitebudjettien perusteella lasketut hiilijalanjäljet osoittavat, että kohtuullisuus on tärkeä keino pitää yksilön hiilijalanjälki maltillisena. Martat haluavatkin vahvistaa ihmisten valmiutta muuttaa elämäntapojaan kestäviksi. Lisäämme suomalaisten taitoja ja osaamista, jotta siirtyminen hiilineutraaliin kiertotalousyhteiskuntaan koetaan reiluksi ja myönteiseksi.

¹ <https://www.stockholmresilience.org/research/research-news/2016-06-14-how-food-connects-all-the-sdgs.html>

² Eko.bios.fi

Enni Kallio

ilmastotyön asiantuntija,
Suomalaiset kehitysjärjestöt
- Fingo

Mikä on saanut järjestöt mukaan maailmanlaajuisiin ilmastotalkoisiin?

Ilmastomuutos on noussut yhdeksi aikamme suurimmaksi haasteeksi, jonka ytimeen kätkeytyy kysymys: minkälaisen maailman jätämme lapsillemme ja tuleville sukupolville. Ilmastotoimia vaaditaan nyt kaikilta. Myös monet järjestöt ovat lähteneet mukaan maailmanlaajuisiin ilmastotalkoisiin. Mutta miksi juuri nyt?

Ihmisen aiheuttama ilmastomuutos ei ole kehittynyt yllättäen. Jo vuonna 1896 ruotsalainen fyysikko ja kemisti Svante Arrhenius arvioi, että kivihii- len poltto tulee lämmittämään maapallon ilmakehää. Brittiläinen tiedemies James Lovelock kehitti 1950-luvulla instrumentin, jonka avulla pystyttiin mittaamaan ilmakehän kaasupitoisuuksia. Kansalaisten ympäristöliikkeet vahvistuivat 1960-luvulla. Vuoden 1970 Earth Day toi yhteen 20 miljoonaa ihmistä Yhdysvalloissa painostaakseen poliittisia päätöksiä ympäristötu- hon pysäyttämiseksi ja tänä vuonna Earth Dayn 50-vuotista vuosipäivää

juhlittiin maailmanlaajuisesti. Vuonna 1988 perustettiin kansainvälinen ilmastopaneeli vastaamaan ilmastotieteen kasvavaan tarpeeseen.

Yhdistyneet Kansakunnat toi maailman valtiot yhteen vuonna 1991, jolloin valtiot neuvottelivat kolme historiallista Rio-sopimusta: ilmastopöytäkirjan, biodiversiteettisopimuksen ja aavikoitumissopimuksen. Jo lähes 30 vuotta sitten maailman valtiot myönsivät ilmastomuutoksen ja ympäristön tuhoutumisen olevan maailmanlaajuinen haaste, joka vaati yhteisiä toimia kaikilta maailman mailta.

Emme voi siis sanoa, ettemme ole tietäneet ilmastomuutoksesta. Joillekin järjestöille ympäristö- ja ilmastotyö on ollut toiminnan ytimessä jo vuosia. Esimerkiksi Suomessa, Suomen luonnonsuojeluliitto perustettiin vuonna 1938. Nyt ilmastotyö on noussut kuitenkin vahvemmin esille myös muissa järjestöissä perinteisten ympäristöjärjestöjen lisäksi. Mikä on saanut juuri nämä järjestöt toimimaan?

Tänä päivänä perinteiset ympäristöjärjestöt tekevät ilmastotyötä yhdessä rintamassa muun muassa kehitysyhteistyö-, nuoriso-, ja ihmisoikeusjärjestöjen kanssa. Siksi myös Fingo – Suomalaisten kehitysjärjestöjen kattojärjestö – on nostanut ilmasto-oikeudenmukaisuuden yhdeksi strategiseksi painopisteeksi seuraavalle strategiakaudelleen 2021–2024. Tavoitteena on tukea järjestöjä entistä paremmin heidän ilmastotyössään sekä vaikuttaa poliittisiin prosesseihin, joilla ilmastotekoja mahdollistetaan.

Ilmasto-oikeudenmukaisuus on järjestöjen ilmastovaatimusten lähtökohta

Perinteisesti ilmastokeskusteluissa maat jaetaan vauraisiin saastuttaviin teollisuusmaihin ja ilmastomuutoksesta eniten kärsiviin kehittyviin maihin. Vuraat teollisuusmaat ovat kuormittaneet maapallon yhteistä ilmakehää kasvihuonekaasupäästöillä jo teollisesta vallankumouksesta asti. Ihmisten aiheuttamat kasvihuonekaasupäästöt ovat kasvaneet räjähdysmäisesti viimeisen 50 vuoden aikana ja kansainvälisen ilmastopaneelin mukaan maailman keskilämpötila on noussut jo yhden asteen verran esiteollisesta ajasta.

Ihmiset ovat vähitellen kehittäneet yhteiskuntia, jotka ovat ympäristön ja ilmaston kannalta kestävämpiä. Päästöjen jatkuva kasvu ja maapal-

lon keskilämpötilan nousu vauhdittavat ilmastomuutosta ja sen tuhoisia seurauksia etenkin globaalissa etelässä sijaitsevissa kehittyvissä maissa. Ilmastomuutoksen aiheuttamat äärimmäiset sääilmiöt kuten kuivuus, tulvat ja hirmumyrskyt koettelevat etenkin kehittyvien maiden köyhiä, joilla on heikommat mahdollisuudet varautua ja sopeutua muuttuneisiin olosuhteisiin.

Tästä on kyse, kun puhutaan ilmasto-oikeudenmukaisuudesta. On epäoikeudenmukaista, että ilmastomuutoksen seurauksista kärsivät erityisesti ne, jotka ovat niistä vähiten vastuussa: kehittyvien maiden köyhät sekä lapset ja tulevat sukupolvet. Ilmasto-oikeudenmukaisuus on järjestöjen ilmastotoimien periaatteellinen perusta ja ilmastovaatimusten lähtökohta. Jotta ilmastomuutoksen aiheuttamaa maiden välistä eriarvoisuutta voidaan kuroa umpeen, vauraiden maiden on leikattava kasvihuonepäästöjään huomasti ja annettava ilmastorahoitusta kehittyvien maiden ilmastotoimiin.

Kehittyvät maat tarvitsevat tukea ilmastokestävään kehitykseen sekä rahoitusta ilmastomuutokseen sopeutumiseen. Kun äärimmäiset sääilmiöt yleistyvät ilmastomuutoksen seurauksena, kehittyvät maat tarvitsevat myös enenevässä määrin tukea ja humanitaarista apua ilmastomuutoksen aiheuttamien tuhojen, eli vahinkojen ja menetysten korvaamiseen.

On oikeudenmukaista, että vuraat maat kantavat globaalin vastuunsa ja tarjoavat tukensa. Siksi järjestöjen ilmastovaatimukset kääntyvät ensisijaisesti politiikkaan. Ilmastotoimet sen sijaan kääntyvät ruohonjuuritason työhön. Järjestöt tekevät merkittävää ilmastotyötä niin Suomessa kuin maailmalla-kin vastatakseen ihmisten ilmastohuoleen, lisätäkseen ihmisten varautumista ilmastomuutoksen seurauksiin ja painostaakseen päättäjiä toimimaan kansainvälisten sopimusten mukaisesti ja vähentämään päästöjä.

Järjestöissä ilmastohuoleen vastataan ilmastotoimilla

Ilmastohuoli on saanut ihmisiä kaduille osoittamaan mieltään ilmastotoimien puolesta maailmanlaajuisesti. Syyskuussa 2019 yli 10 miljoonaa ihmistä 150 maassa ympäri maailman kokoontui osoittamaan ilmastohuoltaan ja vaatimaan valtioilta kunnianhimoisempia ilmastotoimia. Mutta mitä ilmastohuoli on ja mitä se merkitsee järjestöille?

Huoli on tunne, joka kumpuaa epävarmuudesta ja oman hyvinvoinnin uhkasta. Voisi siis sanoa, että ilmastohuolessa on pohjimmiltaan kyse tunteesta, jota varjostaa ilmastomuutoksen uhka ihmisten hyvinvoinnille ja epävarmuus siitä miltä tulevaisuus näyttää. Konkreettisesti ilmastohuoli voi merkitä hyvin eri asioita riippuen henkilön kotimaasta ja asuinpaikkakunnasta, sosioekonomisesta asemasta, taloudellisesta tilanteesta, koulutuksesta ja monesta muusta seikasta.

Ilmastohuoli voi merkitä hyvin perustavanlaatuisia huolta siitä vieroitus- ja viivästyminen vedet lähikaivosta, huuhtovatko tulvavedet kodin mennessään, vieroitus ilmastomuutos oman elinkeinon tai runteleeko meriveden suolaama maa koko sadon. Ilmastohuoli voi olla myös systeemitason huoli siitä, miten muuttaa yhteiskuntaa ja elämäntapoja mahdollisimman vähähiiliseksi.

Ilmastohuoli voi joko lamauttaa tai aktivoida henkilön toimimaan. Järjestöissä ilmastohuoleen vastataan ilmastotoimilla. Järjestöjen työ antaa kanavan, jossa ilmastohuolta ja -ahdistusta voi purkaa tai, jossa konkreettisiin ilmastohaasteisiin pyritään löytämään kestäviä ratkaisuja. Kehitysyhteistyössä ilmastohuoleen vastaaminen voi merkitä esimerkiksi ilmastokestävien kasvien viljelyä tai aikuiskoulutusta kestävämpiin tulevaisuuden ammatteihin.

Ilmastohuoli on yksi monista syistä siihen, että järjestöt ovat nostaneet ilmastomuutoksen vahvemmin esille omassa työssään. Ilmastohuoli on saanut ihmiset liikkeelle, osoittamaan mieltään ja politiikan hereille. Järjestöt ovat vastanneet tähän huoleen toiminnallaan, jokainen järjestö omalla sektorillaan, mutta yhdessä rintamassa. Kattojärjestönä Fingo pyrkii vahvistamaan tätä rintamaa.

Ilmastotyö on oleellinen osa kestävästä kehitystä

Vuonna 2015 maailman 193 valtiota sopivat tavoitteet, joiden avulla siirrymme kestävästä kehityksen polulle vuoteen 2030 mennessä. Tämä niin kutsuttu Agenda 2030 sisältää 17 tavoitetta, jotka tarkastelevat kestävästä kehitystä kokonaisvaltaisesti. Tavoitteet ovat globaalit, tarkoittaen, että jokaisen maailman maan, niin rikkaiden kuin köyhien, on kannettava kortensa kekoon tavoitteiden saavuttamiseksi ja ketään ei jätetä jälkeensä.

Ilmastotekoja on tavoite numero kolmetoista. Tavoitteena on toimia kiireellisesti ilmastomuutosta ja sen vaikutuksia vastaan, mutta tämä tavoite on karkaamassa käsistä. Maailman keskilämpötila on selvästi nousemassa yli 1,5 astetta esiteollisesta ajasta. Ilmastomuutoksen vaikutukset näkyvät äärimmäisinä sääilmiöinä etenkin kehittyvissä maissa. On kuivuutta, tulvia ja hirmumyrskyjä. Merenpinnan noustessa on kokonaisia saaria, jotka huuhtoutuvat mereen. Mutta yli 1,5 astetta lämpimämmässä maailmassa vaikutukset ovat vääjäämättömiä ja vieläkin tuhoisampia.

Jotta ilmastomuutokseen voidaan vastata, ei ilmastomuutosta voida nähdä vain yhtenä kestävästä kehityksen tavoitteena. Se on nähtävä oleellisena osana kaikkia tavoitetta ja koko Agenda 2030 toteutumista. Ilmastomuutos on huomioitava entistä paremmin, kun suunnitellaan kaupunkeja, kun koulutetaan ihmisiä uusiin ammatteihin, kun pyritään parantamaan ihmisten ruokaturvaa, kun mietitään ratkaisuja vesi- ja sanitaatiohaasteisiin ja lista jatkuu 17 kertaa.

Ilmastomuutos uhkaa jo saavutettuja kehitystavoitteita ja tulee haastamaan tulevaisuuden kehitysyhteistyötä yhä vahvemmin. Viime vuosina on herätty myös siihen, että ilmastomuutos uhkaa myös ihmisten perusoikeuksia kuten oikeutta elämään, veteen ja puhtaaseen ympäristöön. Siksi, jos haluamme järjestöinä jatkaa työtämme oikeudenmukaisemman maailman eteen, on ilmastomuutokseen vastaamisen oltava entistä vahvemmassa osassa perinteistä työtämme. Järjestöissä ilmastotoimiin ovat siis kannustaneet ilmasto-oikeudenmukaisuus, ilmastohuoli ja kestävä kehitys. Mutta mikä saisi valtiot totisesti ilmastotoimiin? Korona on osoittanut, että radikaaleja toimia pystytään tekemään, kunhan vaan on tahtoa. Ihmisillä tuntuu olevan tahtoa, tämä pitää osoittaa myös päättäjille ja tässä järjestöillä on tärkeä rooli.

Panu Pihkala

TT, dosentti,
Helsingin yliopisto

Ympäristöahdistus ja järjestötoiminnan kehittäminen

Ekosysteemien kantokykyyn liittyvä ahdistus on jäänyt taustalle, kun koronakriisi on vienyt julkisen tilan. Ongelmat eivät kuitenkaan ole kadonneet, ja lisäksi ympäristökriisi liittyy yhteen koronakriisin hoidon kanssa. Järjestöillä on paljon mahdollisuuksia auttaa ihmisiä kokonaiskriisin aiheuttamien vaikeiden tunteiden kohtaamisessa.

Oletko tuntenut voimakasta huolta pölyttäjähönteisten vähenemisestä? Onko ilmastonmuutoksen tulevaisuus aiheuttanut sinussa pelkoa? Oletko kokenut surua, kun itsellesi tärkeä metsä on kaadettu tai eläinlajit ovat vähentyneet lähimaastossasi? Jos vastasit myöntävästi johonkin näistä kysymyksistä, olet osa laajaa ympäristöahdistuksen ilmiökenttää.

Ympäristöahdistus-sanalla tarkoitetaan vaikeita tunteita ja tuntemuksia, jotka johtuvat merkittävässä määrin ympäristötuhoista ja niiden uhasta. Vaikuttaa siltä, että yleisin ympäristöahdistuksen muoto nykyään on ilmastoahdistus, ilmastonmuutosahdistus, eli merkittäväällä tavalla ilmastomuutoksesta kumpuava angsti. Ympäristöahdistus-termejä käytetään

kahdessa sävyssä: joko laajoina yleisnimenä vaikeille tuntemuksille tai sitten nimenomaan kuvaamaan ahdistusoireita.

Ahdistus-sanaakin käytetään monissa eri sävyissä. Terveydenhuollon ammattilaisille tulee usein mieleen voimakas ahdistus, joka kaipaa terveydenhoidollista tukea. Monet filosofit vuorostaan puhuvat elämään lähtökohtaisesti kuuluvasta ahdistuksesta eli niin kutsutusta eksistentialisesta ahdistuksesta, joka kumpuaa elämän peruskysymysten kanssa painimisesta. Ihmisen osa – rajallisuus, kuolevaisuus – on eksistentiaalisen ahdistuksen ytimessä. Siihen liittyy usein pohdintoja elämän merkityksellisyydestä sekä syyllisyyskysymyksistä. Kansan parissa vuorostaan laajasti tunnustetaan se, mitä tarkoitetaan, kun jotakuta ”ahistaa”.

On tärkeää siis havaita, että ympäristöahdistuksella voidaan tarkoittaa monensävyisiä asioita. Kyse ei ole lähtökohtaisesti mielenterveydellisestä ongelmasta, vaan ymmärrettävästä reaktiosta ekosysteemien hälyttävään tilaan. Eri ihmiset kaipaavat erilaista tukea ympäristöahdistuksensa suhteen. Monia auttaa jo se, että vaikeista ympäristötunteista pääsee keskustelemaan turvallisessa tilanteessa, ja että toimintamahdollisuuksia ympäristön hyväksi tarjoutuu. Jotkut voivat tarvita mielenterveydellistä tukea ja sitä ovat sote-alan toimijat vähitellen kehittämässä lisää. Eksistentiaalinen ympäristöahdistus kohtaa jossain muodossa jokaista nykyajan ihmistä, mutta käytännössä esiintyy suuria eroja siinä, tunnistaako tai myöntääkö ihminen itsessään mitään sellaisia tunteita. Osa kieltää koko aihepiirin relevanssin ja osa harjoittaa etäisyyden pitämisen keinoja.

Sitran kesällä 2019 teettämässä Ilmastonmuutos ja tunteet -kansalaiskyselyssä selvisi, että keskimäärin 25 prosenttia suomalaisista tunnisti itsessään ilmastoahdistusta. Toisissa ihmisissä sitä tunnisti vielä paljon enemmän väkeä. Nuorimman ikäluokan eli 15–30-vuotiaiden keskuudessa ahdistusta tunnisti 33 % vastanneista. On selvää, että lukuisat nuoret ja nuoret aikuiset kokevat ilmastoahdistusta, mutta tästä ei pidä silti tehdä sitä johtopäätöstä, että kyseessä olisi pelkästään sukupolvikokemus. Nuorille asia on akuutti, koska tulevaisuus on edessä, mutta kaikenikäisten keskuudesta löytyy erilaista ympäristöahdistusta tuntevia ihmisiä. Osa murehtii lintujen määrän vähenemistä, toiset lastenlasten tulevaisuutta, kolmannet esimerkiksi Itämeren tilaa.¹

Toimenpide-ehdotuksia

Järjestön luonne vaikuttaa paljon siihen, miten ympäristöahdistus juuri kyseiseen alaan liittyy, mutta jokaista se koskettaa jollain tavalla. Osa järjestöistä toimii sellaisten ihmisryhmien parissa, jotka ovat erityisen altistuneita ympäristöahdistukselle. Tällaisia ovat luonto- ja ympäristöjärjestöt sekä mielenterveysjärjestöt. Muidenkin järjestöjen toiminnassa tulisi kuitenkin ilmentyä herkkyyttä sille, että ympäristöahdistus on eri tavoin osa nykyihmisten mielenmaisemaa. On tärkeää tukea sekä työntekijöitä, että työn asiakkaita, omaan tilanteeseen soveltuvalla tavalla.

Asiantuntijat suosittelivat, että aihepiiri otettaisiin harkitulla tavalla käsiteltäväksi työyhteisöissä. Tämä tarjoaa tärkeitä mahdollisuuksia ja samalla sisältää suuria haasteita. Ympäristöasiat ja ympäristöahdistus herättävät monenlaisia tunteita. Osa ihmisistä haluaisi pitää nämä aiheet erossa työpaikoilta, jos niitä ei ole työnkuvan vuoksi aivan pakko käsitellä. Etenkin termi ilmastoahdistus on osittain politisoitunut: osa ihmisistä liittyy sen osaksi identiteettiään ja toiset ulkoistavat sen. Koronakriisin myötä on entistä todennäköisempää, että osa työntekijöistä korostaa muiden aiheiden suurempaa tärkeyttä.

Samalla on olennaista huomata ja muistuttaa, että niin kutsutut ympäristöasiat nivoutuvat yhteen kaikenlaisten sosiaalisten seikkojen kanssa. Ilmastomuutos ei ilmene pelkästään ulkona luonnossa, vaan myös sosiaalisissa suhteissa. Keskustelu siitä, millaista yhteiskuntaa ja talousjärjestelmää koronakriisin keskeltä yritetään nostaa pystyyn, on samalla keskustelua ympäristöpolitiikasta ja ympäristöekonomiasta. Aloitteet ”vihreästä elvytyksestä” tai Green New Deal -keskustelut liittävät ympäristöasiat osaksi kokonaisvaltaista yhteiskuntakeskustelua.

Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että merkittävä osa suomalaisista pitää ympäristöarvoja tärkeinä. Jos näitä arvoja ei oteta huomioon uusien toimintamalleja suunniteltaessa, syntyy siitäkin pettymystä ja sosiaalisia ristiriitoja. Jotenkin ympäristökysymyksiä tulisi siis pystyä käsittelemään, vaikka aihepiiriin väistämättä liittyy jännitteitä ja ahdistustakin. Samalla on toki hyvä muistaa, että edistysaskeleet ympäristövastuullisuudessa voivat aiheuttaa merkittävää voimaantumista ja motivoitumista.

Käytännön keinoja

Suosittelen lämpimästi lähestymistapoja, joissa lähdetään liikkeelle erilaisien ympäristötunteiden olemassaolon sanoittamisesta. On tärkeää, että ihmisillä on mahdollisuus tuoda esiin omia lähtökohtaisia tuntejaan ilman että heitä tuomitaan. He, jotka tunnistavat itsessään tai läheisissään ympäristöahdistusta, kaipaavat sitä, että heidän tuntemuksensa otetaan vakavasti. Toisaalta he, jotka lähtökohtaisesti kokevat turhautumista tai ärsytystä aihepiiriä kohtaan, kaipaavat sitä, että heidänkin tuntemuksensa tunnustettaisiin. Erilaisten tunteiden hyväksyvä tunnistaminen ei tarkoita sitä, että kaikki asenteet olisivat eettisesti yhtä tasokkaita, mutta se voi avata merkittävällä tavalla keskustelun lukkoja.

Toivoa ja toimintaa -nimisessä hankkeessa on julkaistu internetissä tehtäviä, joita voi käyttää tunteiden jäsentelyyn. Lähtökohtana tehtävissä on ilmastomuutos ja ilmastotunteet, mutta tehtäviä voi käyttää laajemminkin ympäristötunteiden tai vaikkapa globaalien ongelmien herättämien tunteiden käsittelyyn. Koronakriisin aikana näitä tehtäviä on hyödynnetty pandemian synnyttämien tunteiden jäsentelyssä.

Yksi näistä tunnetehtävistä on käsitekartta eli mind map. Osallistujille annetaan virikkeeksi tunnesanojen lista, joista heitä pyydetään valitsemaan paperilleen tai älylaitteelleen ne sanat, jotka kuvaavat parhaiten heidän tuntojaan. Tilanteen mukaan käsitekartoista voidaan keskustella parin kanssa ja/tai yleisemmin ryhmän kesken. Olennaista on varmistaa, että ryhmä on riittävän turvallinen tunteista keskustelemiseen. Käsitekartta-tehtävä on antanut osallistujille oivalluksia. Yleinen kommentti on ollut: ”En ollut ennen huomannutkaan, miten monenlaisia tunteita tämä asia minussa herättää!”

Jos työyhteisössä tehdään tällaista tunnetyöskentelyä, sen ohessa voidaan yhdessä perehtyä esimerkiksi Sitran Ilmastotunteet-kyselyyn ja keskustella suomalaisten yleisistä ilmastotunteista. Esimerkiksi surun ja syyllisyyden tunteet tarvitsevat selvästi lisäkeskustelua. Monet ihmiset kaipaavat sitä, että voisivat jotenkin tuntea kelvollisuutta ympäristöasioissa. On helppo juuttua avuttomuuden ja voimattomuuden tunteisiin, koska globaalit ongelmat ovat niin suuria ja vaikeita. Yhdessä voidaan korostaa sitä, että hyvän tekeminen on merkityksellistä ja että tarvitaan yhteisiä, rakenteiden

muuttamiseen tähtääviä toimia. Riippumatta siitä, miten hyvin politiikassa onnistutaan, on joka tapauksessa mahdollista edistää entistä merkityksellisempää elämää kriisien keskellä.

¹ Tietokirjoissani Päin helvettä? Ympäristöahdistus ja toivo (2017) sekä Mieli maassa? Ympäristötunteet (2019) olen kuvannut laajemmin näitä erilaisia ympäristötunteita.

Lukemistoa

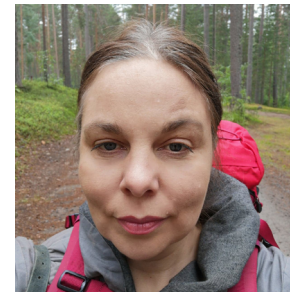
Pihkala, P. (2019). Ilmastoahdistus ja sen kanssa eläminen -raportti. MIELI Suomen mielen-terveys ry. <https://mieli.fi/fi/raportit/ilmastoahdistus-ja-sen-kanssa-el%C3%A4minen>

Keskusteluryhmiä ympäristöahdistuksesta. Tietoa pilottiluonteisista keskusteluryhmistä -raportti. MIELI Suomen mielen-terveys ry. Pihkala, P. (2019). <https://mieli.fi/fi/raportit/keskusteluryhmi%C3%A4-ymp%C3%A4rist%C3%B6ahdistuksesta>

Sitra (2019). Ilmastonmuutos ja tunteet. <https://www.sitra.fi/uutiset/kestavat-elamantavat-auttavat-ilmastoahdistukseen/>

Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen hanke ”Ympäristöahdistuksen mieli” julkaisee internet-sivut www.ymparistoahdistus.fi, josta löydät lisää tietoa ja toimintaideoita. Toteuttajina MIELI ry, Nytyi ry ja Tunne ry.

Ympäristötutkija ja psykologi Bob Doppelt on kehittänyt transformatiivisen resilienssin toimintamallin, jossa on virikkeitä sekä yksilöille että yhteisöille. Kirja Transformational Resilience (2016) sekä <http://www.theresourceinnovationgroup.org/transformational-resilience/>

Malva Green

ympäristökasvatuspäällikkö,
Luonto-Liitto

Nuoret aktiivisina ilmastotoimijoina

Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja luonnon monimuotoisuuden katoamisen torjunta ovat nykyisten lasten ja nuorten tulevaisuuden kohtalon kysymyksiä. Käsistä riistäytyvä ilmastonmuutos ja eri puolilla maailmaa hupeneva luonnon monimuotoisuus uhkaavat heikentää niitä luonnon ekosysteemipalveluita, jotka kannattelevat myös ihmistä. Ekosysteemipalveluiden myötä heikenevät niin ruoantuotanto, vakaa ja ennakoitava ilmasto, kuin koko luonnon kirjo ja monimuotoinen lajisto. Nämä muutokset luonnossa vaikuttavat yhteiskuntien vakauteen kaikkialla maailmassa. Tämä puolestaan näkyy monin tavoin siinä, minkälaisessa yhteiskunnassa nykyiset lapset ja nuoret tulevat aikuistuttuaan elämään.

Monet nuoret ovat hyvin tietoisia siitä, että elämme ilmastokriisin ja kuuden sukupolven aikaa ja kokevat syvää huolta omasta ja muiden tulevaisuudesta. Yhteiskunnallista liikehdintää ja ympäristöliikettä tutkinut Arto Lindholm (2019) kutsuu nuorten ilmastoliikehdintää ilmastoahdistuksen liikehdinnäksi. Tämän nuorten ilmastoliikkeen lähtösäyksenä

toimi IPCC:n 1,5 asteen erikoisraportin julkaisu syyskuussa 2019 ja ruotsalainen Greta Thunberg, joka antoi äänen nuorten huolelle. Ilmastoliikehtivät nuoret haluavat vaikuttaa 1,5 asteen ilmastopolitiikan ja luonnon monimuotoisuuden suojelun puolesta.

Miten kasvatuksessa olisi huomioitava nuorten ilmasto- ja ympäristöhuoli ja toisaalta yhteiskunnallinen ristiriita, joka syntyy siitä, että suuri osa yhteiskuntaamme edelleen elää globaalien ylikulutuksen aikakaudella?

Haluan nostaa esiin kaksi, nähdäkseni keskeisen tärkeää, näkökulmaa ilmasto- ja kestävä kehityksen kasvatukseen. Esitys ei pyri olemaan tyhjentävä, vaan sen tarkoitus on tarjota erilaisia näkökulmia keskusteluun.¹

- Vaikuttamisen keinot ja rohkaisevat esimerkit ympäristöongelmien ratkaisusta.
- Laajempi ymmärrys ympäristökysymyksistä ja tietopohjaisuuden merkitys oppimisen tavoitteeksi.

Vaikuttamisen keinot ja rohkaisevat esimerkit

Ympäristöhuolensa kanssa painivien suomalaisnuorten luottamus omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa on kansainvälisessä vertailussakin ohutta. On itsestään selvää, että nuorten huoli kaipaa kuulijaa. Nuoret eivät kuitenkaan halua pelkkää empatiaa, vaan paras tapa lievittää ilmastohuolta on konkreettinen toiminta ilmastomuutoksen ja monimuotoisuuden katoamisen hidastamiseksi.

Kasvatuksen ja oppimisen tulisi tarjota nykyistä enemmän eväitä laajojen ympäristökysymysten ymmärtämiseen ja niihin liittyvien ongelmien ratkaisuun. Opetuksessa on tärkeää vahvistaa nuorten vaikuttamisosaamista ja lisätä uskoa omiin mahdollisuuksiin yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Nuoret tarvitsevat käyttöönsä vaikuttamisen keinoja, jotta he saavat äänensä tehokkaasti kuuluviin ilmasto- ja kestävyyskysymyksissä. Tästä esimerkkinä käy Toivoa ja toimintaa -hankkeen puitteissa tuotettu kestävä kehityksen kasvatuksen malli, joka huomioi ympäristötunteet ja keskittyy vaikuttamisen taitojen oppimiseen. Hankkeen tavoitteena on osoittaa, että

nuoret voivat olla merkityksellisiä yhteiskunnallisia toimijoita muutenkin kuin pienissä ja hyvin paikallisissa asioissa.

Kasvatuksessa ja opetuksessa olisi hyvä tuoda esiin rohkaisevia esimerkkejä siitä, miten ilmastomuutosta parhaillaan hillitään eri puolilla maailmaa. Päätöt tulisi saada pysyväälle lasku-uralle hyvin pian. Tarpeeseen nähden yhteiskuntien muuttuminen ilmastopäästöjen osalta nettonegatiivisiksi ja luonnon käytön kannalta kestäviksi on toistaiseksi tuskastuttavan hidasta. Ajatustapojen ja arvomaailman muutos on jo alkanut ja vauhtiin päästyään sosiaalinen ja yhteiskunnallinen muutos saattaa olla nopeampaa, kuin miltä se nyt vaikuttaa.

Laajempi ymmärrys ympäristökysymyksistä ja tietopohjaisuuden merkitys oppimisen tavoitteeksi

Kasvatuksen ja oppimisen tulisi tarjota nykyistä enemmän eväitä laajojen ympäristökysymysten ymmärtämiseen ja niihin liittyvien ongelmien ratkaisuun. Ilmasto- ja kestävä kehityksen kasvatukseen ja oppimiseen liittyy myös ristiriita yksilötason keinojen ja ympäristöongelmien globaalien mittakaavan välillä. Keinoksi ei siksi kannata ehdottaa pelkkää jätteiden lajittelua ja sinänsä hyödyllisiä, mutta mittakaavaltaan vaatimatonta energiansäästötoimenpiteitä. Yksilötason toimien sijaan päähuomio olisi hyvä siirtää ihmisyyshäiriöiden toimintaan. Yksittäisten kansalaisten ja nuorten ilmastoliikkeen vaatimukset voivat vauhdittaa muutosta kohti kestävämpiä kuluttamisen ja tuotannon tapoja ja luoda päättäjille aiheellista painetta toimia. Yksilön vaikuttamismahdollisuudet voisi tuoda esiin osana yhteisön toimintaa, pikemminkin kuin pelkästään yksilön kulutusvalintoina. Kulutusvalinnat ovat silti edelleen tärkeitä, sillä yksittäisen ihmisen teot – esimerkiksi paikallisen ja uusiutuvan energian tuotannossa, kestävässä kulutusvalinnoissa tai kaupunkiviljelyssä – voivat parhaimmillaan skaalautua merkittäväksi yhteiskunnalliseksi muutosvoimaksi.

Luonto-Liitossa ilmastovaikuttamisesta kiinnostuneet nuoret saavat puitteet osallistua ympäristökeskusteluun ja vaikuttamiseen ilmastoon liittyvään päätöksentekoon. Toiminta on pitkälti nuorten vapaaehtoisten omaehtoisesti suunnittelemaa ja toteuttamaa. Paikallisia ilmastoryhmiä toimii eri puolilla Suomea. Tällä hetkellä toimivat ryhmät kokoontuvat Helsingissä, Jyväskylässä, Tampereella, Turussa ja Vaasassa. Paikallisryhmät toimivat suhteellisen itsenäisesti, mutta ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa mm. kuukausittaisten etätapoamisten myötä. Luonto-Liiton työntekijät tukevat

aktiiveja järjestämällä koulutusta esimerkiksi viestinnästä ja neuvontaa kansalaisvaikuttamiseen ja kampanjoihin liittyen.

Keväällä 2020 ilmastoryhmän vapaaehtoiset toteuttivat 200 ilmastokirjettä eduskuntaan -kampanjan, jonka myötä tuotiin kansalaisten ulottuville matalan kynnyksen mahdollisuus viestiä päättäjille ilmastohuolista. Kampanjan tavoitteena on ollut myös muistuttaa, että koronakriisin jälkeen tarvitaan ekologista jälleenrakennusta.

Kasvatuksen ja oppimisen tulisi antaa myös valmiuksia tietopohjaiseen päätöksentekoon ja toimintaan. Ympäristöön liittyvä tieto on luonteeltaan muuttuvaa ja ongelmien ratkaisussa tarvitaan myös ripaus pragmatismia. Muuttuva ja osin epävarmuksiakin sisältävä tieto on usein parempi lähtökohta ratkoa kestävyyskriisiä, kuin tiukat periaatteet tai identiteettikysymykset. Kiveen hakatuiksi periaatteiksi tai ihmisryhmän identiteetin rakennusaineeksi muututtuaan ympäristökysymyksistä tulee hankalia ratkoa, sillä mielipiteen vaihtamisesta uuden tiedon pohjalta tulee helposti periaatteiden myymistä. Ympäristöasioita ei tulisi "omia" osaksi vain tietynlaiseen arvomaailmaan kuuluvia valintoja. Siksi ympäristö- ja luonnonsuojelukysymyksiin liittyvä polarisaatio ja muuttuminen identiteettikysymykseksi voi pahimmillaan hankaloittaa keskustelua yhteiskunnassa välttämättömistä muutoksista ja kestävien elämäntapojen siirtymistä valtavirtaan.

Luonto-Liiton ilmastoliikkeitään osallistuneet nuoret ovatkin osoittaneet uudenlaista kiinnostusta vuoropuheluun eri näkökulmaa edustavien toimijoiden kanssa. Nuorten ilmasto- ja ympäristöliikkeitä on mahdollisuus painottaa dialogia ja yhteistyötä, sekä sitä että kaikki taustasta, poliittisista näkemyksistä, ruokavaliosta tai henkilökohtaisen tason valinnoista huolimatta voivat ryhmittäytyä ilmastotieteen mukaisen ilmastopolitiikan taakse.

¹ Ilmastokasvatuksen kokonaisvaltaisesta mallista Tolppanen, S., Aarnio-Linnanvuori, E., Cantell, H. & Lehtonen, A. 2017. "Pirullisen ongelman äärellä – kokonaisvaltaisen ilmastokasvatuksen malli." Kasvatus 48 (5), 456–468.

Arto O. Salonen

KT, dosentti
sosiaalipedagogiikan apulais-
professori, Itä-Suomen yliopisto

Tarkoituksensa tiedostava järjestö on luja

Jokaisen järjestön sivistyksellisenä tehtävänä on varmistaa, että tulevaisuus on hyvä. Pohjimmiltaan hyvä tulevaisuus perustuu kahteen asiaan, joiden kautta järjestön olemassaolon tarkoitusta on mahdollista peilata. Hyvä tulevaisuus rakentuu a) elämän edellytysten säilyttämisestä ja b) pelkästään ihmiseksi syntyminen perusteella saatavasta arvokkuuden kokemuksesta.

Jos järjestäytynyt ihmisyyhteisö ei tunnista tehtäväänsä, on siinä toimivan vaikeaa syttyä, motivoitua ja sitoutua toimintaan. Olemassaolon tarkoitus on silloin kadonnut. Olemassaolon tarkoituksen hukkaamisessa voi olla kyse siitä, että järjestö on sokea sille, kuinka sen toiminta kytkeytyy yhteiskuntaan, jossa se toimii. Toiminta jää irralliseksi ympärillä olevasta maailmasta. Tällainen yhteisö ei ole vetovoimainen ja houkutteleva. Se kuuhtuu pois, sillä se kadotti synn olemassaololleen.

Tarvitaan siis verevää järjestön tehtävän tiedostamista. Järjestön tehtävä löytyy havainnoimalla kytköksiä siihen seutuun, jolla järjestön toimintaa on. Millainen jälki järjestöstä jää? Tai mitä katoaa, jos järjestön toiminta lakkaa? Tai millaisilla tavoilla järjestö muuttaa maailmaa paremmaksi paikaksi meille kaikille? Jokaisella järjestöllä on sivistystehtävä maailmassa.

Ihmiskunnan perinteisiä haasteita ovat olleet nälkä, sodat ja kulkutaudit. Nälkä on Suomessa voitettu, vaikka tehtävää globaalien ruokaturvan rakentamiseksi riittää. Rauha on aina parempi asia kuin sota. Ja auttavan käden ojentaminen ryhdikkäämpää kuin väkivalta. Kulkutauteja tulee ja menee. Niiden kanssa kyllä selviämme, vaikka haasteita on.

Mutta uudet ongelmat ovat perinteisiä vakavampia. Planeettamme kyllä jatkaa pyörimistään vielä pitkään, mutta Homo Sapiens -lajin tulevaisuudesta päättää ihminen itse. Riittävän vakaa ilmasto, luonnon monimuotoisuus ja luonnonvarat luovat sen perustan, jolle ihmisen elämä on aina maapallolla rakentunut. Niin on myös tulevaisuudessa. Edellisestä vesikuljetuksesta planeetallemme on aikaa 4 miljardia vuotta.

Ihmisen vaikutukset planeettaamme eivät ole olleet vielä koskaan aikaisemmin niin voimakkaita kuin nykyään. Hyvän elämän tavoittelun tapamme täytyy muuttua. Hyvän ja tavoittelemisen arvoinen pitää määritellä uusiksi. Kyse on sivistystehtävästä. Sen tunnistamisesta mikä tekee elämästä elämisen arvoista. Onko elämän päämääränä menestyminen vai kukoistaminen?

Pohjimmiltaan jokaisen järjestön tehtävänä on rakentaa hymyilevää tulevaisuutta. Hymyilevä tulevaisuus perustuu kahteen luovuttamattomaan periaatteeseen. Luovuttamaton asia on luonteeltaan sellainen, joka on niin tärkeä, että se itsessään riittää perustelemaan järjestön olemassaolon.

Ensimmäinen itsessään arvokas periaate varmistaa, että ihminen ylipäättänsä voi olla olemassa planeetallemme. Ihmisen elämä on täysin riippuvaista muusta elämästä ja elottomastakin. Hedelmällistä maaperää ja onnistuneita pölytyksiä tarvitaan, jotta olisi ruokaa. Jos hyönteiset eivät suostu enää kanssamme yhteistyöhön, täytyy pölytystyö suorittaa ihmisen itse, sillä ilman ruokaa emme pärjää. Elottoman luonnon merkitys on kasvanut viimeisen 200 vuoden aikana, joka on ollut laajamittaista uusiutumattomien luonnonvarojen hyödyntämisen aikaa. Rautanaula on esimerkki elottoman luonnon merkityksestä ihmiselle. Rautaa ei planeetallemme tule lisää – vanhoilla varastoilla mennään myös tulevaisuudessa. Elämän edellytysten säilyttämisen puolesta toimiminen on siis jokaisen ihmisen, yhteisön ja valtion tehtävä.

Toisessa itsessään arvokkaassa asiassa on kyse siitä, kuinka ihminen voisi kukoistaa ja elää elämää, joka on monin tavoin elämisen arvoista. Ihmisen syvä perustarve on saada olla ehdoitta hyväksytty ja kelpaava – sellaisena kuin on. Toisin sanoen jokaisen ihmisyhteisön ja valtion voima perustuu kansalaisiin, jotka kokevat arvokkuutta ihmisenä olemisestaan ja elävät merkitykselliseksi koettua elämää, jolle he tunnustavat riittävän hyviä syitä.

Järjestön sivistystehtävä on siis yhtäältä ekologinen, mikä viittaa niihin fyysisiin olosuhteisiin, joissa ihminen elää, ja toisaalta sosiaalinen, jolloin kyse on ihmisoikeuksien toteutumisen lähtökohdasta eli siitä, kuinka jokainen ihminen on arvokas pelkän ihmiseksi syntymisen perusteella. Jotta järjestö olisi elävä ja vahva tarvitaan sen olemassaolon tarkoitukseen sitoutuneita ja motivoituneita kansalaisia. Kyse on siitä, kuinka jokaisessa ihmisessä oleva hyvä ja kaunis houkutellessaan esiin. Jokaisessa ihmisessä on heikkoutta. Mutta heikkouksiin keskittyminen ei kannattele elämää. Siksi oleellista on huomata jokaisessa ihmisessä olevat vahvuudet – se hyvä ja kaunis, jota jokaisessa ihmisessä on. Mitään muuta rationaalista käyttövoimaa ihmiskunnalle ei ole kuin se vahvuus, jota jokaisessa ihmisessä on.

Nykyään ihmisyhteisöjen toiminta on paitsi paikallista myös globaalia. Elämme informaatioaikakautta, jolloin ihmiset eri puolilla maailmaa ovat ennen näkemättömillä tavoilla kytkeytyneitä toisiinsa tietoverkkojen avulla. Järjestön on luontevampaa kuin koskaan aikaisemmin verkostoitua maan sisällä tai vaikkapa toisella puolella maailmaa olevien yhteisöjen kanssa. Toimintaa on mahdollista ulottaa oman alueen ulkopuolelle. Perinteiset alueelliset rajat menettävät siis merkitystään. Mahdollisuuksien moninaisuus voi yllättää. Mutta jokainen tunnustettu verkostoitumisen mahdollisuus voi antaa yhden lisäsyyn järjestön olemassaololle – ja samalla syyn valtiolle tukea juuri tämän järjestön toimintaa.

Jäseniensä vahvuuksien varaan rakennettu järjestö on vetovoimainen. Vahvuuksiin keskittyvästä ihmisyhteisöstä ja yhteiskunnasta kasvaa kukoistava. Kukoistamisessa on kyse siitä, että jokainen pääsee toteuttamaan itseään mahdollisimman omannäköisesti. Silloin yhteisön voima muodostuu erilaisten ihmisen toisiaan täydentävästä roolista. Koska ihmiset ovat erilaisia myös heidän mielenkiintonsa kohteet ja vahvuudet vaihtelevat. Kun erilaiset mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet kohtautetaan, yksilöiden heikkoudet häviävät. Sinun vahvuutesi paikkaa sitä kohtaa, jossa minä olen heikko – ja päinvastoin.

Näin muodostuu yhteisö, joka on voimakkaampi kuin siihen kuuluvien ihmisten yhteenlaskettu potentiaali antaisi odottaa. Voima perustuu siihen yksinkertaiseen tosiasiaan, että ihminen on parhaimmillaan siinä mistä hän tykkää. Silloin ihminen toimii omannäköisesti, omia vahvuuksiaan hyödyntämällä. Tämä saa aikaan kukoistamista, joka ilmenee innostavana elämänpoltteena. Kun jokainen yhteisön jäsen hehkuu itselleen ominaisilla tavoilla, muodostuu yhteisöstä tahtova. Tarkoituksensa tiedostavalla ja tahtovalla järjestöllä on paikka yhteiskunnassa. Sen olemassaolo tunnustetaan ja tunnustetaan. Se on luja ja aikaansaava.

Opintokeskus **SIVIS**